

1. M
2. M
3. M
4. M
5. M
6. M
7. M
8. M
9. M
10. M
11. M
12

DISSERTATIO INAUGURALIS MEDICA
DE
PHTHISI PULMONALI

QUAM
CONSENSU
GRATIOSE FACULTATIS MEDICÆ
IN ALMA ARGENTORATENSIVM UNIVERSITATE

PRO LICENTIA
SUMMOS IN ^{ILLIUS} MEDICINA HONORES

ET
PRIVILEGIA DOCTORALIA

LEGITIME OBTINENDI

DIE XXVII. OCTOBRIS MDCCLXXXV.

SOLENNITER DEFENDET

CAROL. RUDOLPH. MÖLLENTHIEL

MEISENHEMIO - BIPONT.

H. L. Q. C.

ARGENTORATI

TYPIS JOHANNIS HENRICI HEITZ, UNIV. TYPOGR.

INSTITUTO LAUGURAE MEDICAE
DE
PETHISI FURMONALI

CONSENSU
GRADUOSE FACULTATIS MEDICAE
IN ALMA UNIVERSITATE
PETHISI
P. M. U. R. C. A. S. T. I. A.

SUMMUS IN MEDICINA HONORIS
ET

PRIVILEGIA DOCTORALIA

LEGITIME OBTINENDI

DE XXIII OCTOBRI MDCCCXXXV

SOLENNITER DEFENDIT

CAROL. RUDOLPH. MOLL. ENTHELI

MEDICUS

M. D. C. C.

RECTOR

JOHANNES HENRICH BRITZ, VICE RECTOR

PROOEMIUM.

Et si innumeri sint morbi, qui ceu totidem hostes genus humanum infestant, sunt tamen alii, præ aliis, cum majori periculo conjuncti, omnibus vitæ conditionibus atque ætatibus communes, & curatu difficiliores. Inter hos caput extollit Phthisis pulmonalis, morbus gravissimus, frequentissimus *a)*, in variis terrarum regionibus sæviens, nulli ætati, nulli vitæ generi parcens, a diversissima causa ortum trahens, atque curatu difficillimus. Hinc etiam non a plebe solummodo, sed et a non paucis Medicis, maximo cum ægrotantium damno, pro mor-

---

a) FOURNIER tertiam partem humani generis phthifica & hæctica morte perire contendit. Vid. *ej. Observ. sur la nature, les causes, & le traitement de la fièvre hæctique. Dijon 1781.* Tiguri sextum quemque mortuorum phthificum fuisse relatum habemus. Vid. SCHINTZ *Diff. de Stanni usu. Tig. 1770.* Duos fere trientes hominum qui morbis sic dictis chronicis jugulantur, Phthisi perire, affirmat KLEINIUS in *Interprete clinico, Ed. cum Præf. HALLERI 1771. p. 231.*

bo plane incurabili habetur. Cum jam in eo versarer, ut de conscribendo specimine publico, cujus ope mihi ad consequendos honores doctorales via pateret, mecum cogitarem, pluraque quæ huic usui infervire possent themata animo obversarentur, subitit tandem in hoc morbo. Accipe, benevole Lector! has studiorum primitias benigno vultu, atque judicium de iis fer benevolum, effati hippocratici non immemor: *Vita brevis, ars longa.*

§. I.

Pulmo-
num de-
scriptio.

Qui in ossea partim, ex dorsi vertebrae costis & ster-
no; partim carnea, e diaphragmate & intercostalibus
musculis facta cavitate thoracis, cordi, nobilissimo vi-
sceri, utrinque adjacet pulmo, vicino suo nobilitate ne-
quaquam cedit. Hoc nomine in corpore humano ve-
niunt duæ spongiosæ, ex rubello & cineritio colore va-
riegatæ, magnæ massæ, ita in utroque thoracis latere fi-
tæ, ut una dextrum, altera sinistrum latus teneat. Per
intermedium septum, quod Mediastinum audit, a se in-
vicem & a corde separantur. Sepimentum hoc prove-
nit ab interna thoracem vestiente membrana, Pleura ni-
mirum. Proprio suo uterque pulmo, membranæ pleuri-
ticæ, sacco inclusus, & undique ab eo circumdatus est;
superius vero per tubum, aspera arteria nominatum,
communicant, indeque pendulæ, & animalis bifulci cal-
cibus similes cohærent pulmones. Illa hujus visceris pars,
quæ in dextra ampliorique thoracis cavea custodita ja-
cet, pulmo dexter salutatur, hic altero capacior la-
tiorque existit, & fere semper ex tribus lobis componi-
tur; sinistrum arctiusque latus occupans portio, pulmo
sinister audit, hic e duobus, quandoque etiam ex tribus
lobis constat, & quamvis dextro angustior, eodem ta-
men longior, ut pote a lienis vertice vix repulsus, exsi-

Itit. Ratione figuræ pulmones versus costas convexi, interna superficie concavi, & eo magis, si irruente aëre extenduntur, ita ut cor molli amplexu ambient, & complectantur; basis inferior lata septo transverso incumbit, interjacente puta membrana pleuritica; superius autem conici instar truncati obtuse terminantur.

§. II.

Tota pulmonum substantia ex variæ naturæ vasis conflatur. Extantiora aërea sunt. Horum supra ipsos ^{Substantia pulmo-} pulmones pectorisque cavum, in collo, a larynge & aspera ^{num.} arteria origo est petenda. Larynx f. asperæ arteriæ caput & initium, ad anteriora colli & pharyngis collocatur, & cartilaginibus, thyreoidea f. scutiformi, cricoidea f. annulari, duabus arytenoideis, epiglottide, aliisque minoribus in membrana nerveo-tendinea, interiorem laryngis partem tegente, sedem habentibus, componitur. Epiglottis seu operculum aut mobilis super aperturam laryngis, quam glottidem vocant, pons, extra deglutitionis tempus semper elevata, liberum aëri aditum reditumque ad pulmones concedit. Tum ab ima laryngis parte, ante oesophagum, cartilagineo-membranaceus canalis, per inferiora colli in pectus usque, inter secedentes pleuræ membranas continuatur, hic trachea f. arteria aspera appellatur. Flexilis hic, cellulosa tela exterius, tenuissimaque membrana interius ubique cinctus, plurimis glandulis confitus, & ob mucosam, quæ ex his glandulis per excretorios ductus in cavum ipsius perpetuo exsudat, lympham, lubricus & madidus tubus, pone aortæ arcum, circa quartam thoracis vertebram, in duos, dextrum breviorē, & sinistrum longiorē, conicos, trunco cæteroquī similes ramos finditur, qui pulmonum lobos ingredientēs, & in illorum substantia in infinitos ramos divisi, bronchiorum nomine veniunt.

§. III.

Vesiculæ
pulmona-
les. Majores bronchiorum rami habent cartilaginea seg-
menta, interpositis fibris muscularibus; subtiliores autem
nonnisi membranosa structura sunt præditi, & ultimis
suis ramificationibus in vesiculas pulmonales desinunt.
Vesiculæ hæ, ab ultimis bronchiorum propaginibus ex-
ortæ, ex cellulis membranaceis exiguis, varia figura præ-
ditis, constant, quæ sibi invicem ramulis racemorum in-
star adhærent, ita ut facile ex uno asperæ arteriæ ramo
in plurimas vesiculas & rursus ex his in illam aditus de-
tur. Inflata enim trachea, omnes hæ vesiculæ expandun-
tur, ramo autem tracheæ tantum inflato, eæ solummo-
do vesiculæ, quæ ex hoc prodeunt, expansionem admit-
tunt, & cæteræ flaccidæ manent.

§. IV.

Pulmo-
num vasa
fanguife-
ra. Aëreorum horum vasorum apparatus insigni fanguis-
neorum etiam vasorum, itidem ad pulmonum substantiam
concurrentium, comitatu stipatur. Hæc vasa fanguifera
sunt duplicis generis; propria, quæ pulmonum nutritio-
ni solummodo inserviunt. & communia, quæ universa-
lem sanguinis per totum corpus circulationem adjuvant.
Ab arteriis bronchialibus ex aorta descendente orientibus,
pulmonum nutritioni sanguis allatus impenditur, & re-
siduus partim in venas pulmonales transit, partim a venis
bronchialibus, venæ sine pari atque intercostali sinistra
superiori advehitur. Arteria pulmonalis, ex dextro s.
anteriori cordis ventriculo oriens atque ramis suis in utro-
que pulmone ad bronchiorum latus incedens; ultimis suis
propaginibus, cum venis exilissimis anastomoses nectenti-
bus, sic dictas vesiculas aëreas amplectitur. Ex his fan-
guis in venas pulmonales, alterum bronchiorum latus

claudentes, defertur, quæ in quatuor truncos collectæ refluxum ex pulmonibus sanguinem sinui venoso sinistraeque cordis auriculæ atque ventriculo invehunt; & sic sanguinis circulus minor peragitur.

§. V.

Non solum vero sanguine irrigari pulmonum viscus, sed & seroso lymphaticoque latice, imo subtilissimo nerveo rore perfundi, notandum est. Ex pulmonalibus enim æque ac bronchialibus sanguiferis arteriis laterales ubique, arctiori diametro, serosas lymphaticasque arteriolas, tenuiori hinc subtiliorique liquori solummodo aditum concedentes, exire, quis est qui ignorat? Harum vero lymphaticarum arteriolarum pars maxima, per exhalantes ductus, eorumque oscula, in vesicularum bronchialium, bronchiorumque cavum patere, tenuissimumque rorem perpetuo huc immittere solet, quo, internam harum partium superficiem madefaciendo, siccitas & concretio earundem præcaveatur, parietesque contra acres irritantesque particulas muniantur. Attamen etiam notandum, aliquam lymphaticarum arteriarum partem in externam pulmonum superficiem hiare, inter illam atque pleuram vaporem suum emittere, & ita impedire, ne cum hac membrana pulmones coalescant. Ne autem hic vapor lymphaticus aërea vasa aut thoracis cavum inundet, vel cum aëre e pulmonibus, sub nomine pulmonalis transpirationis, efflatur, quæ hyeme, quando frigore vapores condensantur, sub halitus forma sensibilis fit; vel ab osculis bibulis, in internam atque externam pulmonum superficiem patulis, absorbetur, in venulas lymphaticas fertur, quarum plures confluyendo, lympham a nutritione superfluum secum vehendo ex externa tandem pulmo-

Vasa lymphatica pulmonum & glandulæ.

num superficie emergunt, ad ductum thoracicum migrant, eique lympham suam tradunt.

§. VI.

Nervi pulmonum. Nervi pulmonum partim a pari vago scilicet sympathetico medio, ab ipsiusque nervo recurrente, partim a nervo intercostali scil. sympathetico magno proveniunt, reliqua vasa æque ac ipsa bronchia comitantur, eorumque membranis nectentibus & investientibus, vesiculis denique largissime prospiciunt & multis in locis intextuntur. Pulmonarem tandem plexum, inter origines vasorum pulmonalium, ad latera cordis, præcipue conspicuum efficiunt, ac sensum, robur, motum ac vim contractilem magnum in modum huic visceri fœnerant.

§. VII.

Pulmonum usus. Magnos esse fines, quos pulmonum officio obtinere voluit natura, docent multa: insignis nempe magnitudo; pars cordis dimidia ipsis dicata; totius massæ sanguinis per eosdem circulatio; mira denique fabrica vesicularis aëri pervia, eaque adeo tenera & delicata.

Docuit porro frequens observatio, quodvis fere pulmonis vitium sequi corporis insignem enervationem & contabescentiam, uti & functionum corporis pariter ac animæ languorem, idque frequentius saltem ac citius, quam in alius visceris morbo.

Hæc evincere videntur, citra istas symbolas, quas pulmones ad vocem, cantum, loquelam, suctionem, respirationis alternum negotium, ferossæ partis sanguinis exhalationem, ejus circulationem, perfectionem, depurationem atque refrigerationem conferunt. si quid hic loci valet humanum iudicium, superesse aliud & nobilius quidem pulmonum negotium. Hanc sententiam non lon-

ge a vero aberrare puto: nempe tempore expirationis, citra alios bene notos fines exhalare superfluum quid & excrementitium quasi b); sub inspiratione autem resorbere ex aëre ambiente subtiliorem quandam partem. Qualis hæc sit, non constat satis. Illi qui fidem & applausum dant opinioni, quam cel. PRIESTLEY fovet, expelli scilicet sub expiratione superfluum phlogiston, locum forsitan concedent novæ hypothese, hauriri sub inspiratione aërem dephlogisticatum, eumque pro pabulo vitæ infervire c).

S. VIII.

Nobilissimum & ad vitam summe necessarium viscus, in præc. §§. descriptum, quocunque vitio affectum, totum corpus haud raro eodem sidere trahit, ferius ocyusve tabem s. marasmmum infert: oritur sic morbus, circa quem nostra dissertatio versatur, Phthisis nempe pulmonalis. Est itaque Phthisis pulmonalis totius corporis consumptio cum febre lenta, ex vitio pulmonum topico originem sumens. Definitionem nostram morbo nostro convenientem esse, probant ea, quæ ab aliis auctoribus de illo fuere prolata. Unicum hic allegare nobis sit satis: ARETÆUS jam dixit d). „Si quis enim vel plebeius hominem videret pallentem, imbecillum, tussientem macie, confectum, hunc vera Phthoë laborare pronuntiaret, „

Definitio morbi.

b) MOSCATI phlogiston, quod sanguini inest, pulmonibus exhalari putat. V. ej. *Beobacht. und Versuche über das Blut &c. über- setzt von KOESTLIN* Stuttg. 1780. S. 51.

c) Morbi & putridi & maligni, a vieti & non renovati aëris vitio producti hanc opinionem nobis persuadere videntur.

d) V. FARR *Aphorism. de Marasmo*. Altenb. 1774. p. 12.

§. IX.

Observata
in cadave-
ribus
Phthisi de-
functorum

Sed & Sectiones cadaverum Phthisi pulmonali defun-
ctorum docuere, semper vitium in pulmonibus adfuisse.
Pulmones enim Phthisi demortuorum fere semper plus
minusve circumjacentibus partibus accreti inveniuntur.
Modo solus dexter pulmo affectus est, aut sinister dunta-
xat e), modo totum viscus pure exesum vel tuberculis
obstructum. Quandoque unicus solummodo lobulus ul-
cere corrosus; quandoque autem ulcus serpendo totam
substantiam unius lobi infecit atque corrosit; & haud ra-
ro utriusque lobi ulceribus obsessi atque exesi animadvertun-
tur. Hæc ulcera modo vomicas, ita ut pus in membra-
na quadam contentum sit, modo ulcera aperta, per tu-
bercula suppurantia efformata, fiunt. Ast sæpe plane
nullum ulcus oculis non armatis patet, etiam si toti pul-
mones purulenta materie, aut proluvie ichorosa f), plus
vel minus foetida, quam non, nisi pressi, spongiæ ad-
instar, dimittant, repleti conspiciuntur. Cl. MURRAY
ex pleno sanguinis rivo pus illud redundare, dixit g). Hoc
quandoque ita fieri, & quidem dum pus in alia qualicun-
que corporis parte formatum atque collectum h) resorbetur,

e) Vid. cl. STOLL *rat. med. P. I. pag. 201 & seq.*

f) Vid. HUXHAMI *Op. ed. Reich. Tom. I. p. 167.* & BRENDÉLII
Diff. de tabescentibus ad nares ducenda fluxione p. 5. quo in
loco asserit in phthificorum cadaveribus se sæpe nil nisi profusam
per pulmonum substantiam proluviem ichorosam, spumofam, sub-
cruentam deprehendisse.

g) V. ejus *Diff. de puris absque prægressa inflammatione origine*,
denuo recusa & inserta in libro cui titulus J. ANDR. MURRAY &c.
Opuscula, in quibus commentationes varias tam medicas &c.
Vol. I. Gœtting. 1785.

h) RAULIN asserit, se sputa purulenta apud ægrotos observasse,
quæ ab ulceribus partes genitales obfiditibus proveniebant, illæ-
fis

tur, & cum massa humorum ad pulmones delatum, ibidemque ex glandulis separatur, certissimum est; neque minus certum, aliis & frequentioribus in casibus, glandulas bronchiales ipsas suppuratione affectas esse i). Hæc in cadaveribus eorum, qui Phthisi pulmonali purulenta decubuerunt, conspiciuntur.

Sed in illorum, qui Phthisi pulmonali sicca laborare, cadaveribus, inveniuntur pulmones tuberculis scirrhis, strumosis, steatomatosis, polyposis, gypsea aut alia quacunq; k), plus vel minus solida, materia refertis, obsessi atque obstructi. Attamen raro tubercula cruda sola sunt, sed frequentius suppurantibus mixta l).

- sis pulmonibus, in ejus *Traité de la Phthise pulmonaire* p. 32. & MUZEL in *Medicin. und Chirurgisch. Wahrnehm. zweyte Samml.* p. 6. testatur, se ex ulcere uteri, cui obstetricis cujusdam in secundinis extrahendis imperitia ansam dedit, jam sexto die sputa purulenta & quidem copiose prodeuntia animadvertisse.
- z) Consentientem habemus cl. RAULIN in opere citato p. 11 & 17. aliisque in locis.
- k) WILLIS invenit pulmones ab ulcere quovis immunes, sed tuberculis aut lapidibus, aut materia fabulosa, per totum confitos. V. ejus *Pharm. rat. Tom. II. Sect. I. Cap. VI.* p. 87. & DUPRÉ DE LISLE testatur, se pluries tubercula ex materia caseo simili in pulmonibus phthisicorum, post mortem, invenisse, in suo *Traité des maladies de la Poitrine* &c. p. 110. conf. quoque VOGEL *Prælect. de cogn. & cur. præcip. C. H. affectibus* part. II. ed. Lausan. 1781. p. 226. 229. & seq.
- l) Vid. MORGAGNI *libr. de sedibus & causis morborum per Anatomen indag.* Ep. 22. Sic in *Actis Medicor. Edinb.* quadriennis puer sistitur, qui convaluisse perfecte ex incipiente Phthisi visus fuit, post mortem vero convulsionibus acceleratam, pulmones exhibuit tuberculis scatentes, quorum quedam crassam materiam instar casei recentis, alia pus tenue incluserunt. V. *Medical Essays* Tom. II. p. 298. Quibuscum etiam MEADII, in *Monitis & Præcept. med. Sect. 10.* p. 27. ed. Lips. 1759. & PRINGLIII observa-

Pulmones denique illorum, qui Phthisi pituitosa, ante mortem illatam, fuere afflicti, nimis flaccidi *m*), & magna pituitæ copia redundantes, alias sani *n*) sectione cadaverum fuere reperti.

§. X.

Species
phthiſeos
pulmonalis

Ratione originis in *idiopathicam*, quæ primario, nec ex alio quocunque morbo fuit suscitata, cujusmodi hæreditaria atque contagiosa est; & in *symptomaticam*, alio morbo generatam, huncque morbum tanquam symptoma comitantem, dividitur. Si vero morbus, a quo phthiſis pulmonalis ortum suum traxit, plane cessavit, tunc metapto-

---

ſervationes conveniunt; ultimus enim in cadaveribus a se dissectis phthiſis pulmonali mortuorum, pulmones tuberculis & ulceribus plenos se reperisse testatur. *V. Diseases of the army 1764. p. 169.* BARRERIUS refert de milite macilento & febre lenta decumbente, qui post sputorum tenacium ejectionem sudoresque molestos tandem succubuit. In hujus pulmonibus magna tuberculorum copia apparuit, diversæ magnitudinis & duritiei; quædam discissa emiserunt materiam gypſo similem. *V. ejus observation. anatom. p. 124. seq. Cl. RAULIN l. c. P. I. Cap. III.*

m) Cl. MACBRIDE comparavit pulmones hominum ejus vi demortuorum, tam quoad tactum, quam aspectum cum pasta molli, adeo scilicet mutatam in hisce fuisse præ laxitate structuram. *Vid. ejus Method. Introduction to the theory and practice of Physic. p. 390.*

n) In MORGAGNI l. c. *Epist. cit. art. 28.* refertur, Valsalvam in Forocorneliensium Episcopo Zanio, cui pulmones vitati credebantur, quia multos expectoraverat humores, ex bronchiorum glandulis prolectos integerrimos eosdem offendisse. Sic BENNETUS in *Theatr. tabid. hist. ad Cap. 23. p. 69.* hominem fisti, qui per longum tempus sputum subdulce summe emaciatus egerat, in cujus pulmone præter laxitatem notabilem nihil alieni visum fuit. Confer quoque de HAEN. *Rat. medend. Tom. I. p. 86. seq. Tom. II. p. 12. Tom. IX. p. 65.* & CAS. MEDICUS *Beobacht. aus der Arzneykunde I Band p. 315.*

fis hæcce *Phthisis consecutiva* nuncupatur. Ratione materiae, quæ exspuitur Phthisis est vel pituitosa, vel tubercularis s. sicca, vel purulenta s. exulcerata. In prima specie excreatur quovis die insignis mucii falsi, dulcis, insipidi, viscidi, neque malum odorem spargentis copia o). In secunda specie vel plane nihil, vel materiae polyposæ, gypseæ p), lardaceæ, cartilagineæ quædam frustula, longos dirissimosque post nifus ejiciuntur. Sputa purulenta q) denotant speciem phthisicos exulceratæ. Duæ priores species haud raro in ultimam abeunt, antequam ægroti diem obeunt.

Adhuc aliam divisionem morbus noster admittit, quæ a suis causis occasionalibus desumitur. Hoc respectu datur Phthisis venerea; scrophulosa; scorbutica; hæreditaria;

B 2

o) MURRAY l. c. p. 286. & HUXHAM *de Aere & Morbis epid.* in *Op. Ed. REICH. Tom. I. p. 197.*

p) DUPRÉ DE LISLE l. c. p. 112.

q) Difficilius quam vulgo creditur pus a pituita crassiori distinguitur. Fallax enim sputorum cum aqua experimentum esse, præsertim si aquæ non additur certa quantitas falsis, adnotarunt RAULIN in *oper. cit.* p. 29. seq. aliique. Si quid enim mucii spumosi adhæret puri, non subsidit illud in aqua, sed supernat. Non majoris valoris est signum a fœtore sputi in carbonem candentem injecti petium, qui de pituitosa non potest non pariter valere. RAULIN l. c. p. 31. Necessè itaque est, sputis affundere spiritum vitrioli acidum, qui mucum facilius quam pus dissolvit, & ex quo pus, affusa aqua sub forma sedimenti, fundum vasis petentis, præcipitatur; mucus autem separetur ex acido vitrioli per affusam aquam sub forma filorum, in liquore natantium. Criterium quoque solutio falsi alcalini caustici potest præbere in qua mucus aque ac pus dissolvitur, sed ex qua ultimum per affusam aquam iterum separari, mucus autem non, experientia docuit. Ill. DARWIN primus est horum experimentorum cum solutionibus inventor, quæ certissime differentiam monstrant mucii a pure, Vid. ej. *Experiments establishing a criterion, between mucaginous and purulent matter.* Lichfield 1780.

contagiosa; Phthisis ex hæmoptysi; ex suppressione hæmorrhagarum consuetarum; ex metastasi humoris acris in pulmone; Phthisis post peripneumoniam; post metastasin lactis, & adhuc aliæ species.

§. XI.

Discrimen
inter Phthisin
pulmonalem
& similes morbos.

Morbus noster distinguitur difficulter ab Atrophia, qua, obstructis glandulis mesentericis, chylo hinc impervius, corpus non alitur, & naturaliter semper aliquibus decedentibus, nullis vero in eorum locum subeuntibus, summa macies oritur. Adest enim quoque in hoc morbo tussis, quamvis minus crebra; respiratio etiam difficilis observatur, simul ac febris lenta, & versus morbi finem sudores atque diarrhoea colliquativa. Simillimus est hic morbus Phthisi pulmonali sicca f. tuberculari, atque sæpe huic speciei Phthiseos sese associat r). Postulat quoque eadem medicamenta.

A phthisi ex debilitate, quo tabes dorsalis; verminosa; ex diabete; a fluore albo &c. pertinent, distinguitur pulmonalis Phthisis, cognitione antecedentium causarum, absentia symptomatum, læsionem pulmonum indicantium, & præsentia illorum, quæ morbos, quos comitantur, & ex quibus producuntur, manifestant. Distinguitur porro a catarrho senili, humoroso, chronico, absentia febris; a febre hectica tussis & sputorum absentia, nam febris hectica est ea tabis species, quæ præter malum corporis habitum summam maciem inducit, at citra tussim atque puris exstreationem s).

r) MORGAGNI l. c. Ep. 22. art. 19.

s) VOGEL *Prælect. de cogn. & cur. præc. C. H. affectibus part. secund. §. 643.*

Facile tandem distinguitur a Phthisi nervosa, quæ post morbos diurnos neglectos, præsertim post perpetuum mœrorem, ab atonia solidorum, absque labe alicujus visceris, oritur, & nunquam cum febre lenta, tussi & dyspnœa stipata incedit, sed prostratis confestim ventriculi & coctionum viribus, corpus imbelles ac indivulsam fere a lectulo, crebrisque animi deliquiis obnoxium, a tumente externo habitu œdematoso ad extremum marcorem deducit t).

Cum aliis pulmonum morbis haud facile Phthisis pulmonalis poterit confundi, si sequentia attente perpenduntur.

§. XII.

Signa diagnostica, in qualibet Phthiseos pulmonalis specie, & in quocunque morbi stadio, præsentia sunt: Diagnosis morbi. tussis crebra; febris lenta, sensim sensimque in hecticam abiens; atque partium musculosarum contabescencia. His accedunt in exulcerata sputa puriformia, purulenta, sanguinolenta, plus vel minus male olentia; & in Phthisi pituitosa, mucosa, viscida, larga in copia creatu ejecta. Ast non semper sputa in priori animadvertuntur; nam haud raro, secto defuncti cadavere, hominem clandestino ulcere pulmonum, de quo nulla durante vita, suspicio fuit, correptum fuisse observatum est u).

Cum vero symptomata quædam in incipiente morbo nondum adsint, serius supervenientia; quædam autem in hac specie Phthiseos diversa ab illis in alia specie occurrentibus observentur, atque indicationes curatoria: incipientis morbi aliæ quam inveterati sint, hinc non abs

B 3

t) VOGEL l. c. §. 641.

u) Cl. MURRAY l. c. p. 277.

re fore existimamus, symptomata, quibus stipatus esse solet, paulo altius rimari.

§. XIII.

Divisio cujusvis morbi, certum quandam ordinem tenentis, in certa stadia, determinata per phaenomena in sensus cadentia, absolute necessaria est ad facilem cognitionem morbi. Liceat itaque nobis, praeventibus DES LONGROIS v) & RAULIN w) morbum nostrum tria in stadia dispertiri.

Primum morbi stadium. Symptomata incipientis morbi. Morbus plerumque cum tussi sicca incipit; quae a tuberculis crudis, vel ab acri quocunque, pulmones irritante, producitur; & quacum; morbo magis progresso, quaedam puriformia excreantur. Molestiam atque dolorem obtusum haud raro in pectore sentiunt aegri, praesertim si morbus ab erosionibus vasorum, per catarrhodem vel per aliam qualitercunque acrem materiam, fuit productus. Respiratio adest difficilis, praecipue post pastum, quoties nova alimentorum moles sanguinem subit; vel post quemlibet motum, quem aeger ambulando, fermocinando, scandendo instituit. De sapore falso in ore & appetitu prostrato conqueruntur aegri. Morosi & ad iram sunt prona x). Vexantur febricula, quae aliquando alternis diebus, praesertim vesperi, gravior animadvertitur; quo tempore manuum volae urente calore, atque aegroti ipsi siti afficiuntur. Pulsus hoc in stadio parvus, mollis, debilis, & frequens invenitur. Si vero tuber-

v) In libro, cui titulus: *De la Pulmonie, de ses causes &c.* par Mr. JEANNE DES LONGROIS Illeme Ed. 1783.

w) l. c. *Parte prima, cap. tert.*

x) Conf. TRNKA DE KRZOWITZ *histor. febris haecica*, Vind. 1783, p. 30.

cula, quibus pulmones obsidentur, in suppurationem
abeunt, oritur levis quædam febris inflammatoria, pul-
sus itaque duriusculus reperitur.

In phthisi pulmonali post hæmoptysin a causa exter-
na, stadium morbi primum, modo descriptum, non
animadvertitur, sed secundum statim incipit, ita ut eadem
symptomata, quæ in secundo stadio tuberculosæ in puru-
lentam abeuntis observantur, jam ab initio adsint. Pulsus
nempe parvus, durus atque frequens; cutis squalida,
stramineo colore, qualis observatur illorum, qui per
pulverem multum toto die in sole calido fecerunt iter;
febris, hucusque intermittens aliquo modo typum tenens,
ad remittentium naturam nunc accedit. Exacerbationes,
ex dyspnœa, ex pulsu fortiore, ex urente calore volæ
manus & pedis plantæ, atque ex colore genarum roseo,
fuci instar conspicuo, facile dignoscendas, experiuntur
post cibum & vespertino tempore ægri. At tamen
observantur quavis diei hora hæ exacerbationes post
quamlibet exæstuationem. Corpus ægroti & præcipue
pars ejus superior extenuatur, atque sudoribus, matutinum
versus tempus ortis, debilitantur ægri. Alvus initio
siccor, liquidior redditur. Tussis fit crebrior; pus aut
mucus puriformis, haud raro magna in copia, excreatur,
præsertim vespertino & matutino tempore. De dyspnœa
atque de dolore punctorio in latere, & de suppressione
sputorum, prægressa quavis levi exæstuatione, conqueruntur
ægri.

In tertio stadio, quod stadium colliquationis appellatur,
vires magis magisque debilitantur, ita ut incessus
fere impossibilis fiat; sudore colliquante totam per noctem
diffuunt ægri; sputa purulenta, copiosiora, graveolentia,
sanguineis striis mixta, quandoque ad stupentibus.

Secundum morbi stadium, Symptomata morbi confirmati.

Tertium stadium, Symptomata morbi incurabili.

dam copiam y), ejiciuntur. Febris lenta, nunc hectica, bis in die, matutino & vespertino tempore, exacerbatur. Cuticula splendens, pinguedinosa, super urina natans cernitur. Respiratio evadit difficillima, tussis irrequieta, suffocationis periculum inducens. Partium musculosarum tonus atque humiditas in totum disperit. Oculi intra orbitam se recondunt. Pedes oedematoso tumore distenduntur. Buccarum tenuia dentibus inhærent, & ridentibus assimilantur. Ungues manuum fiunt adunci. Doloribus per sternum & costas errabundis excruciantur ægri, atque pediculis haud raro vexantur. Extremarum partium & totius cuticulæ observatur porrigo, simul ac frigus. Vox fit rauca. Aphthæ fauces oblident. Alvus valde foetens, tenesmo stipata, frequentissime deponitur. Capilli, suo nutrimento destituti, decidunt. Ultimis diebus supprimuntur sputa; deglutitio atque decubitus in dorso fiunt perdifficiles; palpebras nequeunt attollere, perinde affecti semper, ut qui dormituriunt; lipothymia superveniunt; moritur tandem æger, meliora fata expectans.

§. XIV.

Causa morbi proxima.

Causam proximam Phthiæ pulmonalis in vicio pulmonum topico quærendam esse, ex superioribus patet. Exulceratio in purulenta; obstructio in tuberculari, sicca; exundatio pituitosa, propter dejectum partium solidarum tonum, vel propter fluidorum acrem indolem, quo

y) CHALMERS *account of the weather and diseases of South-Carolina*. Lond. 1776. Vol. II. p. 130. III. JÆGERI *Diff. Phthiæ pulmonalis, casu notabiliore & epicrisi illustrata*. P. II. Tubingæ 1772. p. 72. ELVERT *Diff. inaugural. binas observat. anatomico-præcticas sistens*. Tubing. 1780. *defensa*. Observ. II. da.

quo glandulae bronchiales ad majorem mucī secretionem
fuere irritatae, in Phthisi pituitosa illam constituunt.

Alii ultimam hanc phthiseos pulmonalis speciem,
praeunte de SAUVAGES z) sub tabis genus collocant; alii
duce v. SWIETEN a) eandem ad atrophiam & marasimum
referunt. Adhuc alii malum hocce cum MORTON b) &
BENNET c) pro primo stadio Phthiseos pulmonalis ulce-
rosa habent. Ast cum saepe, antequam vitium purulentum
per epigenesin vel metaptosin priori superveniat, unice ex
colluvie ferosa pulmonum fabricam inundante, atque ex
dissendio nutritii humoris, qui una cum mucō sub diu-
turna & copiosa hujus excretionē e corpore eliminatur,
corpus emarcescat, contabescat, mortique tradatur, hinc
cum FRACASTORIO d), SEVERINO e), MERCURIALI f),
aliisque qui eorum prefferunt vestigia, morbum hunc
Phthisin, & quidem cum illustrissimo MURRAY g) pitui-
tosam salutamus, atque pro vera specie Phthiseos pulmo-
nalis habemus. Contradicientibus nobis forsā, & ad-
struentibus statum huncce morbosum veram atque genui-
nam Phthiseos pulmonalis speciem non esse, sed potius
catarrhum senilem vel chronicum denominandum esse,
pro ratione allegantibus, sedem praecipuam valetudinis

z) *Nesologia methodica* Edit. Amstelodami 1768. in 4to Tom. II.
p. 450. ubi *tabes catarrhalis* audit.

a) *Comment. Tom. IV. p. 57. Edit. Taurin 1764.*

b) *Phthisiolog. Libr. II. Cap. I. versus finem.*

c) *Theatr. tabidorum. p. 100.*

d) *Oper. P. I. Libr. II. Cap. IX. p. 169.*

e) *De recond. abscess. natura. p. 269.*

f) *Consult. & resp. med. Tom. II. N. 43.*

g) *Programma de Phthisi pituitosa. Gœttingæ 1776. nunc de-
novo recusum & insertum Opusculorum ej. Vol. primo. Gœttingæ.
1785.*

hujus in glandulis bronchialibus positam esse, assentire non possumus. Considerent, quæso, numne in Phthisi tuberculosa s. sicca glandulæ pulmonum quoque, & quidem solæ sint affectæ. Reperiuntur enim, dissectis cadaveribus, materia plus vel minus solida, cretacea vel gypsea refertæ, uti §. IX. huj. Diss. jam dictum fuit. Concretiones hæ lædunt, obstruendo atque premendo pulmonum fabricam & functiones, ut, reliquorum viscerum & potissimum eorum quæ chylicationi natura destinavit, functionibus inde destructis, corpori tabem atque mortem inferant.

Nostram sententiam de Phthisi pituitosa videntur FARR h) & BURNET i) tueri: prior dum interrogat: „an
 „ non irritatio fibrarum vasculorum pulmonis minimorum
 „ major quam justa, proxima phthiseos pulmonalis causa
 „ existit „ alter vero cum GALENO k) dicens: „ Phthiseos
 „ causa est præter vitiosam pulmonum constitutionem, tum
 „ acris & salsa e capite destillatio, tum etiam humor acer
 „ a vicinis partibus &c. „ Et cel. HUXHAM l) ita: Non
 „ omnis utique tabes pulmonaria ab ulcere pendet (rarior enim
 „ est hic casus, quam vulgo putatur) plures enim quotidie per
 „ longum tempus immensam mucis salis, dulcis, vel etiam plane
 „ inspidi copiam per tussim rejiciunt, cui nec fetor inest,
 „ nec purulenti aliquid, glandulis nimirum cum ductibus aspe-
 „ re arteriæ relaxatis nimium. Hoc tamen sæpe, licet egros
 „ diutius trahens, haud lethale minus fit, quam si vel ipsam
 „ saniam expuissent. „

h) Aphorismi de Marasmo Edit. Altenburgi 1774. p. 44. seq.

i) Apud FARR l. c. p. 51. seq.

k) Comment. in Libr. I. Epid. Ed. Chart. Tom. IX. p. 23.

l) Opera physico medica. conf. quoque cl. SELLE Medicina clini-
 ca, zweyte Ausgabe 1783. p. 314. & CULLEN Anfangsgr. der
 Arzneywissensch. §. 816.

§. XV.

Quamvis autem causa proxima morbi detecta sit, inde non semper remotæ innotescunt, quarum tamen destructio ad curationem summopere necessaria, alias proxima, ex illarum serie orta, nullo modo vere annihilaretur. Hinc operæ pretium me facturum esse puto, si has altius indagavero.

Causæ remotæ.

Quod pars quo debilior, eo facilius morbo afficiatur, nulla nempe congestione, nisi ad loca debiliora & minus resistentia, succedente, quis est, qui neget? Hinc fabricam pulmonum ipsam inter prædisponentes causas ponendam esse, nobis saltem videtur. At si hoc viscus ex labe hæreditaria vel prægressis aliis morbis *m*), flaccidum est atque atonia laborat, periculum imminentis phthiseos pulmonalis, accedente causa occasionali, adhuc majus esse, facile est intellectu.

Prædisponentes causas.

Debilitas pulmonum
Labes hæreditaria.

Alia causa prædisponens latet in debilitate reliquorum viscerum, chyli elaborationi dicatorum, qua efficitur, ut liquores, in hisce organis secreti, ab indole naturali degenerent, & chylus producatum crudus, viscidus, partibus plus justo terrestribus scatens, quæ pulmones obstruendo tubercula creant, tuberculofam Phthiseos speciem formantia; aut si in suppurationem abeunt, exulceratam producentia.

Debilitas viscerum chylopoeticorum.

Inter causas progæmenas morbi nostri non infimum locum tenet prava thoracis conformatio, sive congenita, sive adscititia; qua pulmones in exercendis suis functionibus

Prava thoracis conformatio.

C 2

m) Sic dispositionem ad Phthisin pulm. contrahunt, quia catarrho suffocativo evaserunt, simul ac illi infantes, qui tussi convulsiva longum per tempus exoruciantur.

impediuntur: Accumulantur hac ex causa haud raro in substantia ipsius humores, qui temporis tractu, ocyus vel ferius, sive per diæresin sive per anastomosin ex vasis, quibus continebantur, viam sibi quærentes, hæmoptoën, abscessus, ulcera, atque Phthisin pulmonalem producant.

Plethora. Porro plethora ad morbum nostrum quoque disponit; sanguis enim, accedente causa occasionali, in spongiosum & valde tenerum viscus magno impetu irruens vasorum anastomosibus aut lateribus vim infert, & hæmoptysin producit. Ast post male tractatam vel neglectam sanguinis ex pulmonibus spuitionem Phthisin pulmonalem oriri, quis est qui ignorat? Attamen certo certius hoc accidet, si sanguis alia quacunque acrimonia contaminatus est *n*); quippe hoc modo agglutinatio laterum vulneris, vulnerisque sanatio difficilior, immo & impossibilis. Sanguis enim labe quadam acri infectus, etiam si neque copia peccet, neque causa occasionalis accedat, per se vasa erodendo viam quandoque sibi pandit, hæmoptysin creat, atque Phthisin pulmonalem accersit.

Humores acres.
Ætas inter XVI & XXXVI annum. Denique & ætas, quæ inter decimum sextum atque trigessimum sextum annum intercedit, unanimi observatorum consensu *o*) corpora nostro morbo obnoxia reddit: quia hoc in stadio vitæ, liquidis impulsis vasa cedere recusant, humores autem copia augentur, variisque ex causis impetu majore moti vasis pulmonalibus facillime vim inferre possunt.

n) Cl. LORRY *Tract. de morb. cutan.* Paris 1777. p. 27.

o) HIPPOCRATES *Aphor.* 9. *Seç.* 5. CELSUS *de re medica Libr. II. Cap. I.* p. 47. SENNERTUS *Pract. med. Libr. II. P. II. Cap. XII.* p. 203. HEURNIUS *de morbis pectoris* p. 139. BOERHAAVE *Aphor. de cognosc. & curand. morb.* §. 1198. DES LONGROIS *L. c.* p. 13.

§. XVI.

Causarum occasionalium præcipuæ hæ sunt.

- I. Frigus, æstuantî corpori admissum, quod vasa sanguifera in corporis peripheria constringendo, sanguinem simul ac materiem perspirationis versus interiora repellit, præsa. Causæ occasionalis
Transpirationis
suppressa.
- quæ minus resistentem partem, naturali lege, petentes, pulmones majori quam in statu naturali copia atque impetu ingrediuntur p), viscus hocce vel obstruunt vel irritant, tussi, inflammationi, hæmoptysi, atque pedisequæ ejus phthisi pulmonali ansam præbent.
- II. Prava illa, præsertim feminino sexui usitata, abdomen valentius comprimendi ac ligandi consuetudo, quæ sanguinis regularem in illo circulum turbat, & impedit, quo fit, ut minus resistentia loca quærens, pulmones petat, vasis eorum sanguiferis vim inferat, hæmoptysin atque Phthoën gignat q). Simili vero modo vita sedentaria diu continuata, præsertim illa, quacum pressio aut abdominis aut pectoris conjuncta, quemadmodum acupingentes operi incumbunt regulis quadratis incluso, ob eundem sanguinis retardatum circuitum morbum nostrum sæpissime generat. Pressio abdominis &
thoracis.

C 3

p) TH. SYDENHAM *oper. medic.* Edit. in 4to Genev. 1769. Tom. I. p. 527. plerumque Phthisin inde oriri existimat, quod tussi, ex frigore hiemali contracta, ingens pituitæ crudæ copia ad pulmones convertatur &c. CELSUS *lib. 4. Cap. 4.*

q) SPIEGELIUS *de humani corporis fabrica* Lib. I. Cap. IX. p. 19. ita: *Ineptum etiam est, & ultra fidem perniciosum, illud studium, quod fere omnes virgines adhibent, ut juncea videantur, loris & mortifero artificio pectus in angustias cogentes, ignorare se, angustando thoracem, januam tabi marcorique aperire.*

Suppressio III. Maxime autem huic morbo patrocinantur vel ex parte hæmorrhagiarum consueta- rum.

Neglecta venæse- ctio.

te cohibitæ vel in totum suppressæ hæmorrhagiæ natu- rales, mensium, lochiorum atque hæmorrhoidum flu- xus. Sanguis enim ex partibus, ex quibus hæmorr- hagiæ hæ contingunt, exire nesciens, pulmones petit, præsertim si præ reliquis corporis partibus atonia la- borant. Denique & sanguinis missiones consueta, nunc omisæ, eodem quo antea dictum fuit modo, sua ad phthiæseos pulmonalis generationem conferunt.

Efflore- scentia cutis re- tropulsa.

IV. Humores acres, qui, corporis superficiem occupan- tes, cutaneos fecerunt morbos, dum inconsulto, su- perimpositis adstringentibus, exsiccantibus, tractantur r), haud raro metastatice in pulmones veniunt s), tenerum hocce viscus tussi afficiunt, & glandulas bronchiales ad majorem secretionem humoris stimulando, Phthisin pituitosam t), aut vasa pulmonum erodendo, hæmo- ptoën atque purulentam phthiæseos speciem producant.

Virus aut venereum aut scro- phulosum.

V. Idem observatur, si humores alicujus individui sive viru venereo sive scrophuloso sunt contaminati, quo, præsertim lymphatici, spissiores redditi, in pulmonum

r) Post herpes aliaque, ulcera spontanea per se, non arte exsiccata, phthisin etiam haud raro sequi, legitur in cl. MARCARD *medici- nischen Beobachtungen* 2 Th. p. 157. conf. quoque POUPART *Tr. des Dartres* p. 94. seq. Edit. 1784.

s) Virus herpeticum relicta cute, pulmones laceffere, adnotavit cl. LORRY in libro, cui titulus. *De præcipuis morborum mu- tationibus & conversionibus* 1784. p. 188. & p. 354. ita: „*Certe humorem inimicum in hisce malis natura in cutem atque ejus cellulas expulit. Immo si ars præpostera, aut forma cu- pida industria, intus repellat, jam nulla superest ulli visceri securitas, funestoque toties exemplo, aut Phthisis pulmona- lis, aut mesentericarum glandularum obstructio superveniunt.*”

t) Cl. MURRAY *L. c.* p. 291.

glandulis tubercula, in suppurationem fere semper abeuntia, generant u).

VI Alia causa Phthiſeos pulmonalis natiuituræ eſt quærenda in Peripneumonia, quæ reſolvi non potuit; inflammatio tunc pulmones tenens in ſuppurationem abit, pus autem generatum, ni per ſputa totum quantum eliminetur, aut ad alia corporis loca per meſtaſin deferatur, accumulatur, acre fit, & ulcere pulmones deſcit. Peripneumonia prægreſſa.

VII. Heterogenea, quæ ſimul cum aëre, inſpirationis tempore, in pulmones, ſive pulveris ſub forma v), ſive ſub forma vaporis veniunt, aut tuſſim excitando, vafaque rumpendo, erodendo, aut tubercula creando, Phthiſin conciliari poſſunt. Id quod potiſſimum chemicis, metalli fuſoribus, ſtatuariis, gypſariis, molitoribus familiare. Inſpiratio vel acricium vel pulverulentorum.

VIII. Variæ circa contagioſam morbi noſtri naturam inter auctores occurrunt ſententiæ w). Sunt, qui contendunt, Phthiſin plane nullum ſecum ferre miſſum. Contagium.

u) Recte MORTON in *Phthioſolog. L. 3. Cap. I.* animadvertit: mirum non eſſe, ſi ſcrophuloſi, quibus tumoribus glanduloſis in aliis partibus frequenter obnoxii ſunt, non raro etiam ejuſmodi tuberculis vel in iſſis pulmonibus afficiantur: quin etiam Phthiſeos ſcrophuloſæ certiffimum ſignum diagnosticum ſumendum eſſe a tumoribus glanduloſis in externo habitu corporis eam comitantibus. Cui aſſentit immortalis MORGAGNUS in *oper. cit. Epiſt. 22. art. 19.*

v) Hac ex ratione cribrare triticum labor pulmonibus inimicus audit apud MORGAGNUM *Epiſt. 21. art. 34.*

w) Cl. METZGER ſententiam ſuam de non contagioſa morbi noſtri natura, quam antea propugnabat, experientia edoctus, mutavit. Vid. ej. *vermiſchte med. Schriften III Band p. 41.* Exempla, contagium phthiſicum probantia leguntur in libro cui titulus: *Der philoſophiſche Arzt IV St. p. 76. 77.*

ma x). Sunt alii, qui miasmatis vim atque ferociam nimis extollunt. Etiam hic mediam viam tutissimam esse persuasi sumus. Experientia enim nos edocuit, quod & pituitosa morbi nostri species & tuberculosa plane expertes sint contagii, quamdiu in purulentam speciem nondum abierint. Exulcerata quoque species, primis in suis stadiis periculo vacat; at tertia in periodo, in stadio colliquationis, quo sputa, transpiratio, & alvus foetorem manifestum, haud raro intolerabilem, spargunt, miasma comitem habet, & corpori in eadem atmosphæra, putridis exhalationibus foeta, moranti, communicari potest y). Hoc certo certius accidet, si prædispositio quædam in corpore jam adest fano z), & quidem si quis uno eodemque

x) LUIGI FRANCESCO CASTELLANI Prof. Mant. in singulari tractatu, qui 1773. prodit, affirmabat, Phthisin pulmonalem nec esse contagiosam, nec esse posse. Negat quoque contagiosam ejus naturam Ant. COCHI in *Discorsi Toscani Tom. II. n. 9.*

y) Præter multos alios, qui contagium phthificum agnoscunt, liceat aliquos allegare. GALENUS jam monuit: *Periculosum esse consuescere his, qui tabe tenentur, atque in totum cum omnibus, qui putridum adeo expirant, ut domicilia in quibus decumbunt, graviter oleant; de Febris L. 1. Cap. 3. Ed. Chart. Tom. VII. p. 108.* TULPIUS in *observ. med. Libr. II. Cap. XI. de Phthisi demortuo ita: Deterruit a sectione fætor tabidus: noxius forte non minus Medicis, quam ipsis consanguineis.* Apud V. SWIETEN *Comm. ad §. 1206. Ed. cit. Tom. IV. p. 72 legitur: certe juvenis ille phthificus, cujus modo mentionem feci, infecit sororem & ancillam, quæ ipsi in morbo assidue ministraverant.*

z) MORGAGNUS in *Op. cit. Ep. 22. art. 3. ita: Valsalva postquam juvenis in Phthisi periculum venit, ut in ejus scriptum est vita, cadavera istiusmodi morbis absumentorum minus quæsit. Ego vero, ut me tibi aperiam, illa fugi de industria adolescens, & fugio vel senex, tunc ut mihi, nunc ut studiose, quæ me circumstat, juventuti prospiciam.*

que lecto vel iisdem utitur vestibus cum ægroto, aut, matrimonii vinculis ei obstrictus, coitum hoc tempore, quod quidem nefas esset, celebraret.

§. XVII.

Multæ præterea adhuc aliæ causæ, licet morbum no-
strum immediate producere non possint, plurimum ta-
men, ad illum gignendum conferunt, & magis adhuc
jam præsentem exasperant. Hoc certissime de fordibus
gastricis valet, simul ac de aëre, qui nimis calidus fan-
guinem vasæque expandendo; si humidus a), fibras pul-
monales laxando; si levis contra, minori quam par re-
quiritur in humores & vasa pressione, morbum nostrum
exasperat. Subitæ porro tempestatum vicissitudines b),
sanguinis circuitum turbando, fibrasque ob summam ten-
sionem & statim insequentem relaxationem, vel vice ver-
sa, debilitando, morbo nostro ansam præbent. Idem
accidit per graviditatem, quo tempore uterus expansus,
sanguinis per abdomen circuitum retardat, quo factò
sanguis tunc, ob causam jam sæpius allatam, pulmones
versus iter suum dirigit, & vario modo hoc viscus læ-
dit. Pariter quoque sua conferunt, cibi & potus nimia
quantitas c), vel nociva qualitas d). Per illam diaphra-

Aëris vi-
tia.

Graviditas

Cibi & po-
tusabusus,
vel nociva
eorum
qualitas.

a) On remarque. inquit DES LONGROIS l. c. p. 41. que les pays froids & humides favorisent le developpement de la Pulmonie, & apud HIPPOCRATEM Aph. 10. Sect. III. legitur: Autumnum tabidis malum esse.
b) Hac ex ratione occurrit in Anglia morbus noster frequentissime. V. Medecine domestique par BUCHAN trad. par DUPLANIL T. II. p. 113.
c) Cl. HAHNEMAN in libro cui titulus: Anleitung alte Schäden und Geschwüre gründlich zu heilen &c. Leipzig. 1784. p. 17. ita: wie viel überflüssige und übelgewahlte Nahrungsmittel,

D

zur

gmatis motum & consequenter respirationis negotium impediri, quis negabit? per hanc autem, si nimis sunt calidi & exæstuant, humores commovendo; ac si acrimonia peccant, irritando hæmoptysin & pedilequam suam Phthysin adferre possunt.

Motus corporis vehementior. Motus porro quilibet corporis vehementior, inprimis pulmonum, ut illorum est, qui instrumenta musica inflando, concionando, vocem modulando, aliaque ratione illos valde exercent; quo etiam pertinet emeticorum abusus, quæ sanguinem versus præcordia invitando, phthysin pulmonalem conciliare possunt.

Animi pathemata. Nec non animi pathemata e), inprimis tristitia, metus, iracundia, circulum sanguinis turbando, versus præ-

zur Erzeugung übler Säfte und böser Geschwüren beytragen, wie viel dagegen geringere und mäßige Nahrung beide verbessern sehen wir an öftern Beyspielen in der Praxis. Sind nicht die Mastthiere häufigern Krankheiten unterworfen, als die übrigen? &c.

d) Per abusum spirituorum fibras rigidas reddi, & lymphaticos humores coagulari, obstructions itaque & inflammationes produci, quis est, qui ignorat? v. DUPRÉS DE LISLE l. c. p. 114. Qui bellartus & Symptosis nimis indulserint phthisi maximo corripit, monet BENNET l. c. p. III. Cl. TRALLES in libro, cui titulus: *Usus opii salubr. & nox. Sect. IV. p. 4.* testatur, se plus semel ex abusu spirituorum Phthysin ortam vidisse. BUCHAN l. c. ita: „La pulmonie est plus generale en Angleterre, que par tout ailleurs par le trop grand usage des nourritures animales & des liqueurs fortes, & par l'inconstance des saisons.“ His consentit REINHARD *Abhandl. von dem Lungenblutstosse.* Glogau 1762. p. 19.

e) Conf. MORGAGN. *Epist. 22. art. 18.* HOFFMANN in *Med. rat. syst. T. IV. p. 301.* refert inter causas hæmoptysin & Phthysin producentes, temperamentum sanguineo-cholericum, quod facile movetur &c. & DES LONGROIS l. c. p. 13. inquit: „Rarement voit-on les enfans perir de la pulmonie; la douceur de leurs humeurs, Pespece d'insensibilité morale dans la quelle ils

cordia sanguinem accumulando, robur partium solidarum dejiendo; aliaque hujus census plura, ad producendam phthisin pulmonalem haud parum conferunt.

§. XVIII.

Etsi experientia docuit, omnem phthisin sanatu esse Prognosis. difficillimam *f)* tamen plurimi Auctores, ex quibus HOFFMANN *g)* & RAULIN *h)* nominare sufficiat, multos phthisicos sanatos se vidisse, testantur, quin vel eis, qui labe hæreditaria laborabant, sanitatem fuisse restitutam, duce eadem magistra, affirmant; licet Phthisis hæreditaria omnium sit pessima *i)*. Sed ut in aliis, ita & in hoc morbo, circumstantiæ diversæ diversam efficiunt prognosin. Lætiior est illa, si morbus in corpus non prædispositum incidit, quam in illo, cui dispositio aderat. In illis, qui nondum sunt provectoris ætatis, difficilior erit sanatio. Curatio incipientis morbi non absque difficultate est; difficilior est illa morbi in secundum stadium progressi; in tertio stadio autem nulla amplius spes recuperandæ sanitatis superest. Vomica magna sive per se ad tantam molem increvit, sive ex tuberculis pluribus suppurantibus, sibi satis vicinis & in unam quasi vomicam confluentibus orta sit, licet periculo non careat, plus tamen spei sanationis admittit, ac tubercula minoris molis, quæ dum successive suppurationem obire, rumpi

D 2

vivent, le silence des passions fortes tout cela concourt à l'éloigner d'eux &c.

f) HOFFMANN *l. c.* p. 305. seq. & DES LONGROIS vocat morbum nostrum „*l'un des plus cruels fléaux de l'humanité, & presque toujours l'écueil de la Médecine*“, in *l. c.* p. 12. Conf. CULLEN *l. c.* §. 864.

g) *l. c.*

h) *l. c.*

i) V. SWIETEN *Comment. Tom. IV. p. 80. Ed. cit.*

& per sputa evacuari solent, lente pulmonès depascunt. Phthisis itaque ex Peripneumonia lætiorem præ se fert prognosin, quam illa ex debilitate viscerum chylopoieticorum. Si Phthisis nascitur ex hæmoptysi per causam externam excitata, levior est ac illa, quæ ex cacochymia humorum, cujus ope vasa fuere erosa, ortum traxit. In Phthisi ex Vomica, si illa rumpitur, atque ægrotus in ipso ruptionis momento non suffocatur, curationis spes est, modo pus bonæ indolis facile eliminetur: ast si ruptio vomicæ eo in loco contigit, quo per sputa non potest evacuari, sed in thoracis cavitatem sese effundit, Empyema oritur, cujus sanatio perdifficilis est, atque operationem chirurgicam postulat. Phthisis quæ aut luem veneream insequitur, aut labi hæreditariæ, aut scrophulosa debetur, est ut plurimum insanabilis. Quo plura ex numero symptomatum tertium morbi stadium indicantium (§. XIII.) observantur in ægrotò, eo periculosius decumbit, & eo citius moritur.

§. XIX.

De Phthiseos cura.

Phthisis pulmonalis habetur a multis Practicis omni arte medica superior: forsan quia morbus periculosissimus est, ob initium ejus mitissimum, diagnosinque in hocce stadio difficillimam; & quoniam plerumque morbi pessima indoles non prius declaratur, neque causæ ejus remotæ perspiciuntur, quam eo tempore, quo vix ullus ultra remediis conceditur locus. Sed & vulgo quoque morbus noster incurabilis creditur, sine dubio, quia per illum multos homines morti tradi, & medicamentum, ab hoc vel illo summe laudatum *k*), non in quovis casu

k) Vix ullum esse morbum, in quo tam varia remedia ac in phthisi celebrantur, testatur Cl. STOLL in *Rat. mæd. P. I. p. 293.*

opem tulisse animadvertitur. Sunt enim, & quidem non medicastri, sed Medicinæ Doctores, qui lac tanquam unicum atque optimum antiphthificum medicamentum usque ad astra extollunt, & quibusvis phthificis præscribunt l). Sunt, qui in cortice peruviano perfectæ sanationis spem collocant; alii de radice Polygalæ amaræ, de Lichene Islandico idem summa fiducia expectant; ab aliis Elixir vitrioli, Fungus salicis suaveolens m), aqua calcis, aqua picea, aqua felterana, præstantissima contra Phthisin prædicantur medicamenta; ab aliis rursus suffimigia balsamica vel balsamicorum internus usus, spretis aliis medicamentis summopere laudantur. Sed, ut taceam de reliquis aliorum diversis sententiis, quibus rationem atque experientiam consulens, mihi profecto assentietur, non posse semper unam perpetuamque medendi viam teneri, aut idem auxilii genus ubique locum invenire, sed pro diversis ejus causis remedia esse eligenda, varianda, inter se permiscenda, aut conjungenda.

§. XX.

Medicus, cui ægrotorum salus curæ cordique est; in formanda indicatione curatoria morbi nostri, ad hæc-

D 3

l) BUCHOZ *Abhandl. v. der Schwindtsucht aus d. Franzöf.* 1770. p. 11. 15. & 17.

m) Prodiit nuperime elegans dissertatio de hocce Boleto auctore Dno Doctore ENSLIN Mannh. 1785. in qua ejus, in ulcerosa præsertim Phthiseos specie, efficacia extollitur. Vires ejus medicatæ mihi sese non probarunt: at si quæ insunt, quod negare non audeo, certe non ex partibus ejus constitutivis sunt explicandæ; sed specificæ indolis; odor enim suaveolens in pulverisato Boleto non amplius animadvertitur; acidum, de quo Auctor verba fecit, ex omni substantia vegetabili, si analysi chemicæ subjicitur, obtinetur; & si mucilaginosæ partes vires exfererent, gummi arabicum & tragacanthum eisdem debuissent præstare effectus.

ce quatuor semper debet esse attentus. Primo, ad speciem morbi; secundo, ad stadium ejus; tum ad causas ejusdem remotas; tandem ad symptomata morbi urgentiora: de quibus omnibus jam dispiciendum est curatius.

Indicationes curatioris aspectus morbi defumptæ Cur. phthi-
feos purulentæ.

In eo autem curationis purulentæ speciei cardo vertitur, ut non solum ulcera in vulnera mutantur, vulnerumque labia sibi approximantur; & per reunionem coalescant, sed etiam ut humorum massa ab infectione purulenta defendatur. Quod ut ex voto succedat, cavendum, ne pus diu in ulcere hæreat, id vero, quod jam resorptum, per emunctoria corporis consueta, eliminandum est. Sputa itaque expectorantibus sunt promovenda, ast non nimis irritantibus: Impediretur enim hoc modo formatio puris bonæ indolis, sine qua ulcus ad cicatricem perducitur nequit. Ex eadem ratione anodyna n) vespertino tempore ægro sæpius sunt propinanda, ne noctu pulmones exulceratos tussis exasperet, & ut sequenti mane pus per noctem coctum, sine negotio excretur.

Nobis præprimis arrident infusa ex herbis attenuantibus, resolventibus, detergentibus, quæ sputa promovent, & simul vi sua urinam & sudorem movendi, id quod resorptum fuit pus e corpore eliminant. Ad ultimum hoc scopum faciunt quoque ulcera artificialia, vesicatoria, fetacea atque fonticuli o). Quum vero obser-

n) V. BALLS *neuere Heilkunst aus dem Engl.* Leipz. 1778. p. 77. ubi hæc verba leguntur: *Mohnsaft-Mittel sind zuweilen bey Geschwüren der Lungen von Nutzen, um den Husten zu mildern, und den geschwornen Theilen so viel Ruhe und Zeit zu verschaffen, daß die cytrigte Materie reif genug werden kann, und die nährenden Theilgen sich ansetzen können.*

o) V. OFFTERDINGER *Anleit. für das Landvolk.* Zürich 1782. p. 317.

vationibus didicerint Medici, naturam quandoque & desperatissimos morbos in corporis interioribus hospitantes, ulceribus in variis corporis exterioribus partibus subortis feliciter tollere, hocce naturæ conamen imitati sunt, atque tentarunt per ulcera arte excitata, intus pertinaciter hærentem, nobiliora viscera obsidentem & corrodentem materiem e corpore subducere, nec sinistro cum eventu. Talia enim medicamenta, externæ corporis superficie atque parti minus nobili adplicata, dum irritando agunt, tam solida, quam fluida commovent, humores ad illum, cui admoventur, locum majori in copia alliciunt, & ita sæpius pus evacuando atque derivando in Phthisi etiam consummata salutare edunt effectus p).

Neque sufficit a pure resorpto, per emunctoria corporis, quantocyus liberare humorum massam; sed necesse est, ut substantiæ antiseptica virtute præditæ admisceantur humoribus, ne labes purulenta his communicetur. Tales sunt nutrientia e regno vegetabili q) atque medicamenta balsamica r). Et quidem ea vegetabilia pro nutrimento sunt eligenda, quæ a debilibus ventriculi viribus subigi, & in chylum bonæ indolis, qui cum sanguine mixtus liberrime pulmonum vasa permeare valeat,

p) Sed ne expectes usque in tertium morbi stadium. In hoc stadio nullius amplius sunt efficaciam ulcera artificialia. Contra, mortem accelerant: fit enim quoque per illa dispendium virium.

q) Cl. MARX ita: *Gewiß das diætetische Fach giebt die meisten Mittel her, durch welche ein Geschwür ausgeheilet, die weitere Eyterung verhindert, und das abzehrende Fieber abgewendet werden kann.* V. ej. *Abhandlung v. d. Schwindlungenfucht.* Hannov. 1784. p. 15.

r) Observatio de Phthisi, ope balsami de copaiva & infusi herbe millefolii curata, legitur apud Cl. LENTIN in ej. *Beobachtungen* Gœtting. 1774. p. 85. & balsamica aqua picea summis laudibus celebratur a BERCKELEY in ej. *Nachr. vom Theerwasser* 1747.

nec ullibi in iisdem stagnat, mutari possunt. Ex balsamicis autem ea sunt propinanda, quæ non nimis exstuant: Myrrha s), præcipue gummosa ejus pars, atque balsamus peruvianus siccus, & qui de Tolu nominatur, præstantissima sunt. Extractum myrrhæ aquosum pilulari forma, vel sub illa elixirii, aut in pulvere cum floribus Arnicæ r), sæpe vidi, bonis cum ægrotantium rebus, exhiberi; eundemque prosperum effectum plus semel observavi ab usu Syrupi balsamici. Infusa vulneraria, supra laudata, perpulchre hujus syrupi ope edulcorantur. Nam saccharo quoque inest vis antiseptica u). Ubi tandem pus bonæ notæ excreatur, ipsiusque quantitas quotidie decrescit, & febris hectica evanescere incepit, de ulceribus consolidandis cogitandum est. Ideo pulmoni, quantum licet, quies est concilianda, anodynorum & balsamicorum usus continuandus, quibus & fumigationes ex cera & resina possunt addi v). Ultimo pulmo-

-
- s) BUCHOZ *l. c.* p. 38. dicit: myrrham esse præstantissimumpectorale, expectorationem inde promoveri, tonum deperditum ventriculi & pulmonum restaurari, putredini resistere, vim balsamicam atque depurantem habere. conf. quoque LOESECKE *Materia medica Ed. GMELIN Berol. 1785. p. 356.*
- r) Floribus Arnicæ vim inesse antisepticam, videre est apud cl. COLLIN in *ej. Observat. circa morbos acutos & chronicos. P. V. Cap. II.*
- u) AVICENNA in *Canon. med. libr. III. Cap. VI.* p. 777. jubet, saccharum rosatum omni die comedere, quantum potest, quamvis multum sit, ita etiam ut cum pane. Et DESLONGROIS *l. c.* p. 205 refert curationem femine cujusdam phthistica per largissimum sacchari rosati usum præstitam. RIVIERUS in *Op. Cap. de Phthisi* quoque testatur, Pharmacopæum quendam phthificum, qui ingentem sacchari rosati quantitatem sibi ipse parabat, & quod perpetuo comedeat, solo hoc remedio sanatum fuisse.
- v) Aër, partibus balsamicis per fumigationes foetus, inspirationis

tem-

pulmonibus robor per equitationem, per curam lacteam cum aqua selterana, per corticem peruvianum est reddendum.

§. XXI.

In tuberculari Phthiſeos pulmonalis ſpecie debet tu-
berculorum inflammatio, eorundem ſuppuratio, ſi eo
tendunt, præpediri. Contra, reſolutio tuberculorum
eſt tentanda; incrementum eorum impediendum, & ex-
cretio eorundem eſt facilitanda. Præcavetur autem in-
flammatiõ & ſuppuratio tuberculorum crudorum per vi-
ctum vegetabilem, refrigerantem x), per modum in uſu
rerum ſex, ſic dictarum, non naturalium, & dum eo-
rum reſolutio neque per fortiora y), neque per calidiora
reſolventia tentatur. Decoſtum radicum Graminis; fru-
ctus horaei maturi; ſuccus Cucumerum z) & Melonum;
ſucci herbarum recentium; ſuccus & rob Dauci a); ſe-
rum lactis, & aliæ ejuſdem ſaponaceæ naturæ res, debent
in uſum trahi, quibus etſi tubercula non reſolvantur, eo-
rum tamen incrementum præpeditur, & haud raro eo-
rundem per ſputa ejectione facilitatur, præfertim ſi balneis
pulmonum vaporofis b) eodem tempore utuntur ægri.

tempore in pulmones veniens, ad deteſionem ulcerum, eo-
rumque fanationem, multum confert. conf. RICH. MEAD. *Mo-
nita & Præc. med. Ed. Lipſiæ 1759. p. 29.*

- x) Febrem enim hancce Phthiſeos ſpeciem comitantem inflamma-
toriam continuam remittentem eſſe, recte monet REID in *Eſſay
on the nature and cure of the phthiſis pulmonalis* Lond. 1783.
- y) HOME *principia med.* p. 144.
- z) MUZEL proſperum effectum ex uſu crudorum cucumerum ex-
pertus eſt. Vid. *ej. med. und chirur. Wahrnehm. erſte Samml.
Caſ. I.*
- a) BICKER *Materia medica, in der deutſchen Ueberſetzung* p. 100.
- b) MUZEL *l. c.* BALLS *neuere Heilk.* p. 85. BUCHOZ *l. c.*

E

Si tubercula autem jam in suppurationem abierunt, tunc balsamica prædictis sunt copulanda, & aqua calcis cum lacte in usum trahenda. At si pituitosa species tuberculosa sese associat, tunc roborantibus simul cum resolventibus contra morbum complicatum est militandum; balnea autem pulmonum vaporosa omittenda sunt.

§. XXII.

Cur. Phthi-
feos pitui-
tosæ.

Phthisin pituitosam natura sua & decursu a præcedentibus speciebus differre, ex §. XIV patet; hinc & diversam quoque sibi vindicat curationem. In hac enim Phthifeos pulmonalis specie haud raro roborantia c) sola curam absolvunt, eo nempe in casu, ubi pulmonum relaxatio primaria morbi causa, & morbus nondum inveteratus est; ast non fortioribus cura est inchoanda, ne excretio pituitæ nimis velociter supprimatur, & exinde obstructions & tubercula oriantur d). Sed præsertim in morbo inveterato, resolventia sunt præmittenda & cum roborantibus miscenda; Kermes minerale; Extracta amara; flores salis ammoniaci martiales; & flores Arnicæ e) volo, ut fibrarum laxitas & inertia, simul ac humorum lentor atque visciditas corrigantur.

Quando autem irritamentum quoddam, ut metastasis, aliudve acre, pulmonum relaxationem produxit,

c) Interno roborantium usu additur perpulchre equitatio quotidiana, a SYDENHAMO maxime laudata, & externus frigidae aquæ usus. Conf. TISSOT *Anleitung für das Landvolk* Zürich 1778. p. 126. & MARX *Abhandlung von der Schwindlungenseucht*. Hanov. 1784. p. 98.

d) Conf. cl. TRALLES *de usu opii*. Sect. IV. §. 2.

e) COLLIN *flores arnicæ vires sive observ.* P. IV. Vienn. 1773. p. 207. atque in *Eph. N. C.* anno IX & X. Dec. I. p. 22. & seq. Ed. 1693. inveniuntur observationes de eximia flor. arnic. virtute in phthisi pituitosa.

istud primum est removendum, & postea roborantibus utendum. Experientiam enim consulentes negare nequimus, hancce Phthiseos speciem quoque subinde complicatam, ut reliquos morbos, cum alia quadam labe inveniri; vel prægressâ aliqua flacciditate pulmonum morboâ illuc interdum acre quoddam, arthriticæ, rheumaticæ vel venereæ naturæ, vel ex scabie retrogressâ, ulceribus exsiccatis, hæmorrhoidibus vel menstruis suppressis f) deferri. Quo etiam fit, ut in exulceratam abeat pituitosâ Phthiseos species. Et si hoc vel hac ex causa accidit, vel si pituita temporis progressu sensim sensimque acridinem acquirens pulmones exulcerat, tunc indicationes, ab hisce duabus speciebus ad curam sunt petendæ, & medicamenta his respondentia erunt porrigenda.

Idem debet observari, si pituitosâ cum tuberculosa specie conjuncta est. Ad pulmones enim phthisi tuberculari laborantes, hinc & continua tussi vexatos, alliciuntur haud raro magna in copia humores in universum, & præcipue relaxans mucus, per continuam eorundem validam agitationem, uberius lymphæ accessio inducitur, qua morbus morbo additur; pituitosa nempe Phthiseos species tuberculosæ speciei.

In Phthiseos pituitosæ curatione, sive sit sola, sive cum alia phthiseos specie conjuncta, debent vitari vaporum tepidorum inspiratio, simul ac expectorantia, præfertim ea, quæ vi emolliente insigni sunt prædita; quippe quæ pulmones adhuc magis laxarent, & hujus visceris tonum infringerent. Per potum tepidum magnam corporis debilitatem fibrarumque laxitatem induci, nemo est qui ignorat, hinc patet, cur infusa, quæ a talibus ægris

E 2

f) Nullus est in quem non vertatur morbus uteri suppressa vacatio. Ill. LORRY de præc. morb. mutat. p. 453.

assumuntur, debeant esse frigida. Vitanda sunt porro in diæta, quæ humorum visciditatem creant, vegetabilia farinacea, & præcipue solani esculenti tubera, caseus, lac, atque potuum spirituosorum abusus.

§. XXIII.

Indicatio-
nes cura-
torix a sta-
dio morbi.

Medicum semper bonis sub auspiciis in primo morbi stadio ægris curam facere, modo contra causas remotas militet, fatebitur necum quilibet in naturæ tramite premendo solertior. Nam hic est ubi valet illud: *sublata causa, tollitur effectus*. At si morbus jam in secundum progressus est stadium, tunc erit pernecessarium, ut, præter medicamenta contra morbi causam facientia, quoque ingerantur talia, quæ stadium morbi postulat. Et quidem in purulenta phthiferos specie anodyna, antiseptica, expectorantia, revellentia atque balsamica ex rationibus §. XX. allegatis, in usum sunt trahenda. In pituitosa autem specie expectorantia, præsertim oleosa no- cumento potius quam levamini esse, vel ipsa natura morbi edocet: Pulmonum compagem & tracheæ ductus excretorios, supra modo laxatos, magis quoque laxarent, atque hinc efficerent, ut jam præsens iusto copiosior in iis mucii secretio fieret adhuc abundantior. Anodyna ad tussim moderandam & ad somnum nimis turbatum restituendum sunt necessaria. Jactura ista laticis nutritii, cujus §. XIV. mentionem fecimus, alimentis, quæ absque insigni coctionis molimine nutriunt, est resarcienda, quoad id potis. Sed hoc lacte non est tentandum. Debilitatus enim ventriculi tonus repudiat lac. Juscula ex granis Sagu, decoctum panis, decoctum radicis Salep, decoctum Limacum g), debent propinari. Præcipua autem

g) Vid. Clar. KEMPF *Enchirid. med.* p. 50.

remedia in hoc morbo sunt cortex peruvianus & Cascari-
læ h). Et si debilitas insignis officinæ chylopoieticæ simul
adeſt, id quod in ſecundo ſtadio morbi ſemper ita ob-
ſervatur, tum amararum radicum & herbarum cum cor-
tice connubio opus eſt, quibus & martialia utiliter ad-
duntur. Hac methodo, præſertim ſi indicationibus a
cauſis remotis petitis quoque ſatiſfit, quod nunquam omit-
ti debet, ægroti multi cum ſanitate in gratiam redeunt,
recidivis tamen perquam obnoxii; hinc & quovis anno
per aliquot ſeptimanas debent roborantibus uti, & omne,
quod tonum fibrarum poteſt dejicere ſedulo vitare. Haud
raro autem, Proh dolor! docta arte plus valet malum:
Pereunt tunc ſuffocati tales ægri, quos prius ad ſceleti
imaginem emaciavit febris hæctica, ex enormi pituitæ
abundantia, quæ adeo replet pulmones, ut, præcluſo
exinde aëris ingreſſu, qui alias cellulas veſicularum pul-
monalium diſtendit, reſpiratio in totum ſupprimatur.
Contingit autem quandoque, ut neque cum ſanitate red-
eant in gratiam, neque abundantia pituitæ ſuffocantur
ægri, ſed ut, quemadmodum §. antec. dictum, ulcerofa
ſpecies pulmonum Phthiſeos addatur pituitofæ. Ad finem
properare morbum ſignificat hoc; tertium itaque adeſt
ſtadium, de quo poſtea ſumus dicturi. Idem accidit haud
raro tuberculoſæ ſpeciei; tubercula nempe inflammatio-
nem atque ſuppurationem ſubeunt, additur ſic purulen-
ta ſpecies tuberculari. Diæta vegetabilis, antiphlogiſtica,
venæſectiones ſæpius repetitæ i) tunc temporis ſimul cum
medicamentis & refrigerantibus, & contra tubercula atque
eorum cauſam militantibus ſunt præſcribenda: Præſertim

E 3

h) V. cl. RAULIN *nouvelles obſervations ſur la Phthiſe pulmo-
naire* Paris 1784. p. 102.

i) Vid. §. XXI. nota x).

aquæ Calcis usus, inflammatione diminuta. Per aquam Calcis enim concretionem lapideas dissolvi & ulcera detergi nota est res. Idem valet de extracto cicutæ. Sed

Non est in medico semper relevetur ut æger. Morbus in tertium stadium, in stadium colliquationis, progreditur, de cujus cura nunc agendum.

Phthisis pulmonalis ad tertiam periodum progressa, prout ejus curatio difficillima imo & impossibilis, hinc stadium hocce morbi incurabile a nobis dictum, palliativam solummodo admittit curam; itaque protrahere vitam, minuere molestias, pacata intervalla impertiri artis est, ut moribundus, nec ullo modo servandus æger, aliquod tamen auxilium & solatium accipiat, quod mortis acerbitatem leniendo tranquillitatem animæ adjuvet. Impetramus hunc scopum

- I. Speciem febris putridæ, nunc præsentem, per resorptum pus productam, moderando, antisepticorum ope, præcipue per acidum vitriolicum.
- II. Tussim leniendo anodynorum ope.
- III. Diarrhœam colliquativam per enemata & decocti Cascarillæ usum *k)* moderando. Hunc ad scopum injiciuntur enemata ex lacte vel ex decocto corticis peruvianiani, quibus opium additur *l)*.

k) Cl. RAULIN *l. c.*

l) Ill. v. SWIETEN *Comm. ad H. Boerh. Aphorism. §. 1213.* laudat in consummata Phthisi ubi a pure resorpto totus sanguis corrumpitur, & per vasa mēstrica elapsi humores putridam faciunt diarrhœam, quæ & morbo & vitæ finem brevi imponere solet, clystma tali modo paratum: „Drachma purissima terebinthinæ vitello ovi, per tritutam in mortario vitreo, miscetur intime; additur uncia semis Theriacæ Andromachi, dein hæc diluuntur unciis quatuor lactis recentis & in anum injiciuntur: monendus est

IV. Quum de anxietate hoc in stadio conqueruntur ægri, propter sanguinis circuitum in extremitatibus arteriæ pulmonalis retardatum & impeditum, hinc etiam hac in morbi periodo victus glutinosus est vitandus, præfertim omne opus pistorium, ex farina & butyro confectum. Exulare quoque debet lac & omnia inde parata. Pessime enim consulunt ægris illi Medici, qui illis hoc in stadio usum lactis, uti, persæpe, eheu! observavimus, suadent; lac, dico, cujus usum febris hætica vetat, & quod a CELSO *m)* jam inter res stomacho alienas fuit relatam, & quod facile intus corrumpitur, idem docente CELSO *n)* & experientia quotidiana. Etiam si autem omnia hæc, simul cum iis, quæ in secundo morbi stadio fuere laudata, sedulo observantur, tamen puris haud raro major quantitas in dies & excreatur & in humorum massam refoebetur, quo materies nutritia cum adipe mixta tota in pus vertitur, & corpus, confectum marasmo, febris organorumque destructioni tandem succumbit.

§. XXIV.

In corporibus ad Phthisin pulmonalem prædispositis prophylacticam curam potius quam curativam locum invenire facile est intellectu. Oportet itaque illos sibi cavere ab omnibus causis occasionalibus, quorum pulmones a quacunque causa debilitati, aut quibus suspicium labis hæreditariæ, aut habitus corporis mechanicæ vitatus est.

Indicationes curati-
væ acutis
remotis
Cur. phthi-
seos ex
prædisposi-
tione cor-
poris.

æger, ut clystima injectum retineat diu, hac spe ut dolor & irritatio intestini recti topico anodyno remedio leniantur. »
m) De Medicina L. 2. Cap. XXV. Ed. Patavii 1750. p. 104.
n) L. c. Cap. XXVIII.

Phthisis hæreditaria rarissime ante decimum octavum annum sese manifestat, sed pubertatis tempore usque ad trigessimum sextum ætatis annum supervenire consuevit o). Curatur difficillime; hinc prophylaxis non est negligenda. Idem valet de Phthisi ex vitio structuræ. Labes autem hæreditaria est metuenda, si quis ex parentibus eodem morbo afflictis fuit natus, præsertim si morbus iisdem fuit lethalis. Structuram adesse vitiatam patet ex ficcitate & macie habituali, voce exili & levi de causa rauescente, cute alba & molli, scapulis alarum ad instar prominentibus, pectore angusto, collo longo, genis rubris, dentibus lacteo colore albescensibus.

Cura prophylactica eo strictius est observanda, quo crasis sanguinis acrior; & hoc in casu acrimonia humorum lacte, ejusdemque sero, decocto Ulmi, decocto dulcamaræ, aquis foteriis, aliisque demulcentibus corrigenda, atque per fomentationem aqua frigida pectus contra congestiones muniendum p), ut morbus noster præcaveatur. Si autem eventus spem atque operam fefellit, morbusque tamen oritur, tunc secundum indicationes a specie ejus petitas erit tractandus.

§. XXV.

Cur.phthi- Indicationibus a debilitate viscerum chylopoietico-
feos ex de- rum, sive hæc Phthisin accersivit, sive illi supervenit,
bilitate vi- satisfacimus per Asam foetidam, radicem columbo,
fcerum gnium Quassæ, extracta amara atque per martialia.
chylopoie-
ticorum.

§. XXVI.

o) Cl. LORRY *de præc. morb. mutat.* Paris 1784. p. 226.

p) Cl. MARX *Abhandlung. von der Schwindlungensucht.* p. 84.
p. 98. seq.

S. XXVI.

Plethora autem, si per illam, accedente causa quadam occasionali, hæmoptoë & pedissequa ejus Phthisis oritur, postulat venæsectiones repetitas, victum vegetabilem, refrigerantem, & abstinentiam a violentis motibus tam corporis quam animi.

Cur. phthiseos a plethora.

S. XXVII.

Si transpiratio suppressa morbum nostrum aut produxit, aut excretio hæc cutanea, eo jam præsentem, imminuta animadvertitur, omni studio ea est promovenda. Promovetur autem dum pectus nudum pectorali laneo tegitur, & per infusa diaphoretica, & per Kermes minerale, per frictiones cutis ficcas, præcipue autem per balnea q).

Cur. phthiseos ex transpiratione suppressa.

q) Balnea quid valeant in curatione Phthiseos, si transpiratio non rite procedit, legi potest apud cl. MARCARD in ejus *med. Versuche II Th.* p. 98. ubi observationem cl. MONRO his verbis refert: *Ein junges Frauenzimmer befand sich seit einiger Zeit in einem dem Anssehen nach vollkommenen schwindstüchtigen Zustand, sie hustete, warf eiterigte Materie aus, zehrte ab, hatte beständiges Fieber, und ihr Puls war zwischen 120 bis 130 Schlägen in einer Minute. Doctor Monro behandelte diese Person eine Zeitlang, wie man in dergleichen Umständen pflegt. Eine Klage der Kranken aber erregte seine Aufmerksamkeit; nämlich sie beschwerte sich, daß ihre Haut über ihren ganzen Körper so trocken seye, wie Pergament. Er fand, daß es sich wirklich so verhielt, und machte daraus den natürlichen Schluß, daß ihre Ausdünstung nicht gehörig vor sich gehe, und es schien ihm nicht unmöglich, daß hierinnen wenigstens eine Mitursache ihrer übrigen Beschwerden liegen könne. Er sann auf das beste Mittel, die Haut zu erweichen, und die Ausdünstung herzustellen, ohne die Kräfte des Körpers durch den verstärkten Umlauf des Bluts anzugreifen.*

F

§. XXVIII.

Cur. phthi-
feos ex ob-
structioni-
bus visce-
rum abdo-
minis.

At si vita sedentaria, aut valida atque continuata ab-
dominis pressio morbo nostro dedit ansam, hæcce vitæ
ratio est mutanda; contra, motus corporis sunt insti-
tuendi, vel equo, vel rheda, vel ambulatione. De-
obstruentia simul in usum sunt vocanda, quibus cir-
cuitus sanguinis in systemate venæ portarum promove-
tur. Saponacea, gummata ferulacea, fel tauri inspissat-
um, plantæ amaræ, & clysmata a cl. KÆMPF visceralia r)
denominata, huc præprimis faciunt, quibus tandem ro-
borantia sunt admiscenda.

§. XXIX.

Curatio
phthiſeos
ex sup-
pressione
sanguiflu-
xus con-
fueti.

Si hæmorrhoidum suppressio s) sita ad formandam
Phthiſin contulit, hirudines repetitis vicibus ad anum
sunt applicandæ. Adapplicatio hirudinum ad vulvam in sup-
pressione mensium quoque bonum præstat effectum t). In
suppressis lochiis autem sal medium ex acido vitriolico at-

---

*und hiezu fand er endlich den Qualm von warmen Wasser am
allerſchicklichſten. Die Folge bewies, daß er richtig geſchloſ-
ſen hatte, die Haut der Kranken erhielt ihre natürliche Ge-
ſchmeidigkeit wieder, die Ausdünſtung ſtellte ſich her, das
Fieber nahm ab, der Auswurf verlohr ſich, und in eben dem
Maße fanden ſich die Kräfte ».*

- r) Vid. ej. Abhandlung von einer neuen Methode, die hartnackig-
ſten Krankheiten, die ihren Siz im Unterleib haben zu heil-
len. Deſſau 1784.
- s) HIPPOCRATES Aph. 12. Sect. VI. ab hæmorrhoidibus ſanato
diuturnis, niſi una ſervata fuerit, periculum eſt, ne hydrops
ſuperueniat aut tabes.
- t) Genitalibus mulierum magnam eſſe ſympthiam cum pectore,
nota eſt res; hinc HIPPOCR. jam Aph. 50. Sect. V. mulie-
ri menſtrua ſi vis cohibere, cucurbitam quam maximam ad
anum appone.

que alcali vegetabili fixo, omnibus aliis medicamentis palmam præripit.

§. XXX.

Phthisis rheumatico - arthritica est ea, quæ hos morbos excipit & tollit. Pituitosam initio esse observatur. Acris enim materies, quæ antea rheumaticos aut arthriticos excitavit dolores, stimulat nunc pulmonum glandulas ad abundantio rem mucii secretionem. Haud raro tuberculosa inde producitur phthiſeos species. In utroque casu ad diaphoretica *u)* & sanguinem depurantia, præmissa venesectione est confugiendum, & revellendi scopo ulcus artificiale magnum in proximitate loci antea vexati est faciendum; ne pulmones, temporis tractu ab acri materia metastatice huc delata exulcerentur. At sit hoc jam accidit, tunc balsamica simul cum prædictis medicamentis sunt propinanda.

Cur. phthiſeos rheumatico - arthriticæ

Eadem methodo est militandum contra Phthiſes ortas ex alia acri materia, sive in sanguinis massa præsentate *v)*, sive per metastasin ad pulmones delata, uti post

Cur. phthiſeos ex acrimonia sanguinis.

F 2

u) Omnibus aliis præcellit hoc in casu extractum Aconiti & florum Arnicae infusum. Vid. COLLIN *obs. circ. morb. ac. & chronic.* P. V. p. 207.

v) Homines, quorum sanguis, & qui exinde fecernuntur reliqui humores, acriores sunt, cognoscuntur ex rheumatismo vel ophthalmia serosa, præsertim inclementi autumnii tempestate eos vexante, aut ex ulceribus in cute serpentibus, cacoëthis, quibus si corpore non robusto gaudent, dispositio catarrhalis ad minimam occasionem reviviscens aut præcedit aut sese associat. Ex catarrho autem veram Phthisin efflorescere posse, certo certius est. Unde perspicacissimus PRINGLE adeo de tussi ex catarrho contracto apud milites metuit, & inveteratam atque neglectam tussim pro initio phthiſeos declaravit, inquit enim in *Diseases of the army* p. 169. *a recent cough from cold may be considered as the lo-*

febres exanthematicas, post variolas, morbillos, rubellas, aut cutaneas eruptiones chronicas, post scabiem, herpetem *w*), observatur. Transpiratio insensibilis fumo studio, diapnoicis *x*), aut non calidioribus est promovenda, demulcentia larga in copia sunt ingerenda, ulcus arte est excitandum, & simul roborantibus utendum. Thermæ sulphuræ, sulphuris ipsius internus usus, decocta & infusa ex floribus Sambuci, corticibus ligni Sassafras & Ulmi, herba Fumaræ, Saponariæ, rad. Bardanæ, Dulcamaræ, similibusque sunt præscribenda; quibus, si morbus noster a morbo cutaneo chronico retrogresso originem sumit, insitio ejusdem morbi debet addi.

§. XXXI.

Cur. phthi- Phthisis venerea oritur post gonorrhœam virulen-
feos vene- tam inopportune repulsam, aut post ulcuscula venerea
rez. imperite tractata; aut incedit morbo syphilitico conjun-
cta. Litu mercuriali his in casibus opus est, aliisque an-
tivenereis medicaminibus, atque in primo casu gono-
rhœa nitro, decoctis diureticis, atque infusione est revo-
canda.

Cur. phthi- Phthisis autem venerea debet probe distingui ab illa
feos ex ve- ex venere. Nam in hac, ubi venus immodica sua ad
nere. morbum contulit, continentia venereis in rebus jubenda,
da, roborantibus & cibo euchymo vires sunt refocillandæ.

Succedit etiam quandoque morbus noster syphilidis
sanationi, præcipue si cura ope mercurii corrosivi fuit in-

*west degree of a peripneumony, and an old neglected cough
as the beginning of a consumption.*
w) Conf. cl. POUPART *Traité des dartres* p. 90. seq. Paris 1784.
x) Vid. §. XXVII. not. *q*.

stituta. Testem adduco DES LONGROIS, qui usum mercurii sublimati ad debellandam syphilidem inter causas morbi nostri remotas refert; inquitens *y*): „*l'usage du sublimé corrosif, soit qu'on l'étende dans de fortes decoctions de plantes, soit qu'on le masque avec des électuaires, artifices trop communs & malheureusement trop favorisés par la possibilité où l'on est quelquefois de guerir les maladies venériennes, avec une petite quantité de ce poison subtil -- mais hélas! & tous les bons Praticiens en gemissent, c'est toujours au detriment de la poitrine* „ Lactinia & roborantia, cortex præprimis, hoc in casu, sunt præscribenda, quæ quidem plerumque votis non respondent.

§. XXXII.

Phthisis scrophulosa est fere semper sicca, & cognoscitur ex signis scrophulæ antecedentis. Glandulæ enim lymphaticæ affectæ constituunt catenam, quæ ex auribus, ad collum, thymum, in pectus, & inde in abdomen descendit *z*). Ejus curatio exigit incidentia, resolventia, præmissis & repetitis phlebotomiis. Equitatio quotidiana *a*), aqua marina, a multis & non sine ratione laudata *b*), antimonium crudum *c*) in tenuissimum pollen redactum; extractum cicutæ, æthiops mineralis *d*) & de-

Cur. phthi-
seos scro-
phulose.

F 3

- y*) l. c. p. 44. conf. etiam p. 54. ejusdem libri.
z) SAUVAGES *Nof. meth. Tom. II. p. 450* Edit. Amstel. 1768. & V. SWIETEN *Comm. Tom. I. §. 499*.
a) A cl. SYDENHAM tanquam palmarium hujus morbi præsidium celebratum in *ej. Op. P. I. p. 528*. Ed. Genevæ 1769.
b) Vid. RUSSEL *de tabe glandulari, sive de usu aquæ frigide in morbis glandularum*. Londini 1750. & CULLEN *l. c. §. 874*.
c) Vid. TARGIONI *Raccolta di opuscoli medico-prattici. V. III. p. 188*. seq. ubi antimonium cum extracto cicutæ contra obstructiones glandularum quam maxime laudatur.
d) Vid. TARGIONI *l. c. Vol. IV. p. 248*. seq. & 347-352.

coctum radicum ononidis e) optima huc facientia sunt medicamenta. Si in purulentam jam abiit morbus Phthisin; tunc medicamenta ab hac specie indicata cum modo laudatis sunt miscenda.

§. XXXIII.

Cur. phthiseos post peripneumoniam. Morbus noster sequitur sæpe peripneumoniam inflammatoriam, sæpius adhuc biliosam. Hoc in casu debetur morbus aut sordibus gastricis f) aut debilitati pulmonum, vel præexistenti vel ex prægresso morbo ortæ; hinc per lenia cathartica & emetica, subjunctis roborantibus, sord. s abdominales sunt evacuandæ; & si debilitas unica & sola causa existit, uti §. XXII. dictum fuit, procedendum.

Si vero in morbi pulmonum inflammatorii decursu, pulmones fuerint per labem hæreditariam prædispositi, si-ve sufficientes venæsectiones non fuerint institutæ g); si-ve acribus expectorantibus nimis institerit Medicus, oritur quandoque morbi nostri pituitosa species, præmissa

e) In cl. RICHTERS *Chirurgisch. Bibl. VIII Bände I St. Götting. 1785.* laudatur decoctum radicum Ononidis a Dno MEYER Medico Hamburgensi, his verbis: *Eine Frauensperson, welche einen trockenen Husten hatte, und engbrüstig war, und bey der ich mit grosser Wahrscheinlichkeit tubercula pulmonum vermuthete, bediente sich dieses Mittels, und wurde in einem Vierteljahr von allen diesen Zufällen befreyet &c.* Idem Dn. MEYER laudavit etiam decoctum herbæ Farfaræ in cl. BALDINGERS *neuem Magazin für Aerzte II St. 1785.* & FULLERUS in *Med. gymnastica* p. 92. seq. jam testatur: *quod sit aliquid in decocto foliorum Tussilaginis ad Phthisin scrophularem curandam; etiam in agris maxime deploratis, & fere desperatis.* V. ALLEN *Synops. univ. med. pract. Ed. 1749. p. 194.*

f) Conf. cl. STOLL *rat. med. P. II. p. 98.*

g) Cl. KLEIN *Interpr. clinic. Ed. HALL. 1771. p. 232.*

venæsectione, per lenia cathartica ex Manna, Cassia, floribus Persicorum, subjunctis cortice peruviano, radice Polygalæ amaræ *h*) & Lichene islandico *i*) curanda. Haud raro autem observatur pulmonum neglecta inflammatio in suppurationem abire; oritur sic Phthisis ex vomica. Hanc adesse patet ex præsentia febris quasi recidiva post peripneumoniam, cum dyspnœa seu oppressione pectoris, tussi, difficultate decumbendi in quodvis latus; obscuro in interiore pectoris dolore, crescente cum in alterum latus, vomicæ oppositum, jacet æger; febre hectica & macie; demum quod post violentum tussis paroxysmum, vel post alium fortiorem corporis nifum, confestim multum pus exspuatur, vomica nempe si eo in loco fuit rupta, ex quo in asperam arteriam potuit pervenire pus. At si in cavitationem pectoris sese evacuat vomica, additur novus morbus priori, Empyema nempe, operationem chirurgicam postulans. Indicationes phthiseos ex vomica sunt eadem de quibus §. XX. egimus.

§. XXXIV.

Acria heterogenea simul cum aëre inspirata postulant demulcentia, præsertim balnea pulmonum vaporosa *k*); quæ in usum quoque ducenda, si pulverulenta inspirationis tempore in pulmones pervenerunt, atque tubercula crearunt. Ultimo in casu conveniunt quoque olea unguinosa *l*) cum saccharo linctus sub forma propinata, & decocta ex radicibus attenuantibus atque resolventibus.

Cur. phthiseos ex inspiratis acribus, aliisve heterogeneis

h) De rad. Polygalæ usu in Cura Phthiseos. V. COLLIN *Obs. P. II. Cap. III. & cl. STOLL l. c. P. I. p. 209.*
i) STOLL *l. c. P. III. p. 84.*
k) CL. KEMPF *Enchir. med. p. 48.*
l) KEMPF *l. c.*

§. XXXV.

Cur. phthi- Phthisis a febre intermittente neglecta curatur largo
feos a fe- corticis peruviani usu, præmissis lenioribus evacuanti-
bre inter- bus ex Rheo, Magnesia, Cassia, quibus flores salis Am-
mittente. moniaci martiales perpulchre adjunguntur.

§. XXXVI.

Cur. phthi- In Phthisi ex animi affectibus ingratis, & præsertim
feos hypo- in illa, quæ mærores inveteratos sublequi solet & qui-
chondria- busdam hypochondriaca audit, peccant humores spissi-
cæ. tudine, pectus atque pulmones constringuntur spasmodi-
ce; oriuntur sic stases, tubercula &c. Usus deobstruen-
tium §. XXVIII, aquarum martialium, & antispasmo-
dicorum requirit hæc Phthisis; præsertim autem affe-
ctus lætitiæ sunt excitandi: opus enim est animo valere,
ut corpore possit.

§. XXXVII.

Cur. phthi- Phthisis scorbutica dignoscitur ex sudoribus copiosis,
feos scor- lassitudine insolita, ubere mictione, salivæ excreatione
buticæ. assidua, tussi humida & frequenti, hæmoptysi sæpius re-
currente & halitu foetenti. Jam in primo morbi stadio
observantur modo enumerata symptomata, quibus erosio
gingivarum, aphthæ, & eruptio exanthematica instar
herpetis, atque in sexu sequiori fluxus menstruorum im-
modicus ocys feriusve superveniunt. Hac in phthifeos
specie cum opio caute mercandum, quippe quod sangui-
nem dissolvit, sudores promovet, atque cutis efflorescen-
tias adauget. Nec lactinia juvant propter dejectum ven-
triculi tonum. Succus herbarum recentium, ex antiscor-
buticorum classe, vel conservæ ex iisdem herbis, nec non
syrupi, quos antiscorbutica ingrediuntur; infusum stro-
bilorum

bilorum Pini & infusum Malthi *m*) curæ præcipuam partem absolvunt.

§. XXXVIII.

Indicationes hæc curatorias a causis remotis debent semper, & in quocunque morbi stadio observari, iisdemque respondentia præscribi medicamina; præsertim autem in primo morbi stadio, & in pituitosa, & in tuberculosa Phthiæspecie. Nam si morbus in secundam aut tertiam periodum, vel in purulentam speciem est progressus, contraindicantur sæpe a præsentibus symptomatibus optima a causis remotioribus indicata medicamina: e. gr. quid lacte melius ad crasim sanguinis pravam demulcendam? vetatur autem ejusdem usus ab impuritatibus primarum viarum; a febre fortiori; a dejecto ventriculi atque intestinorum tono, & ab inde ex parte orta diarrhœa. Sequitur itaque prodromis jam ipsis esse oblitendum, omnique, qua fieri possit, cura morbo in abditis cursu persequenti occurrendum, antequam infirmitatem, quæ pulmones tenet, pedissequæ sequantur mala humorum crasis aliave symptomata, quæ morbum complicatiorem, medelam difficiliorem reddant, medendique methodum magis compositam requirant.

Hæc præsertim dicta sunt de Phthi ex hæmoptysi, quæ omnium est frequentissima. Ut præcaveatur necesse est inquirere, an propter pulmonalium vasorum laxitatem, an propter sanguinis acrimoniam aut dissolutionem, an vero ex causa quadam externa violenter agente fuerit suscitata hæmoptysis. His bene perspectis medicamenta congrua sunt adhibenda, ne hæmoptoë revertatur: habitualement enim Phthiæsis subsequitur, quod neminem latet. Hæc

Cur. phthiæcos ex hæmoptysi.

m) De excellenti hujus remedii virtute & efficacia legi merentur cl. MACBRIDE *Versuche aus dem englischen von Dr. Rahn über- setzt* 1768. p. 207. seq. & COLLIN *l. c. P. IV. Cap. V.*

phthisis autem est semper purulenta, & poscit medicamina §. XX. indicata, quibus & sanguinis missiones parvæ, sed sæpius repetitæ, sunt conjungendæ.

§. XXXIX.

Curatio
phthiſeos
ex conta-
gio.

Phthisis tandem ex contagio præcavetur, dum comoratio in atmosphæra, putridis exhalationibus phthiſicorum foeta evitatur, eorumque vestes sudore conspurcatæ non induuntur, neque quis in eodem lecto cum iisdem decumbit, ne miasma simul cum aëre in pulmones inspirationis tempore perveniat, aut per poros resorbeatur. At si effectum suum deleterium jam exeruit miasma, tunc morbus uti ulcerosa species (§. XX.) ad quam pertinet, traiciendus.

§. XL.

Indicatio-
nes curato-
ria a sym-
ptomati-
bus urgen-
tioribus.

Symptomata urgentia, quorum in formanda indicatione curatoria quoque ratio habenda est, hæc sunt: Tussis & febris augmentum; Hæmoptoë superveniens aut recurrens; Sputorum suppressio; Diarrhœa atque in sequiori sexu menstruorum emanatio.

Fluxus menstruus nequaquam calidioribus emmenagogis, sed aperientibus antiphlogisticis, & hirudinum applicatione ad anum vel ad vulvam, est revocandus.

§. XLI.

Diarrhœæ
colliquati-
væ cura.

Diarrhœam vel a colluvie humorum pravorum in primis viis vel a difficili aut suppressâ expectoratione *n*), vel ab acrimonia puris, vel a defecto partium solidarum, præsertim intestinorum, tono, oriri augmentumque capere experientia docet. Ultimo in casu, serum lactis

n) GALENUS de locis affectis Libr. XVII. Cap. IV. ad finem jam adnotavit, pus pulmonum per anum expurgari. Est hæc ista diarrhœa colliquativa phthiſicorum, qua scena malorum plerumque claudi solet, & qua ingruente homo tandem lampadis instar oleo orbe extinguitur.

aluminosum, acidum vitriolicum, decoctum radicum Arnicae o); sunt praescribenda. Diarrhoea autem propter acrimoniam puris, decocto radicis Salep, enematibus ex decocto Chinae cum lacte & opio, moderanda.

Nihil magis in morbo nostro accelerat mortem, quam materiae expectorandae suppressio; Hoc autem eo facilius accidit, quo vires ob aegrotationis diurnitatem infirmiores sunt: Medicamenta huc parum valent; ast suppressioni sputorum ex alia causa occurritur per infusa diluentia, larga quantitate pota, per situm horizontalem, quem aeger tenere debet, & quidem lateri incumbens. Examinandum quoque venit, an inflammatio, an tenacitas puris sputorum suppressioni ansam dederit, & medicamenta his causis respondentia in usum sunt trahenda.

Cura sputorum suppressio.

Saburra autem, si quae adest, per emetica & laxantia rhabarbarina est evacuada.

§. XLII.

Phthisin pulmonalem non semper effectum & pedisequam, contra praesaepe causam haemoptyseos esse, nemo inficias ibit. Haemoptoe autem Phthisi pituitosae superveniens, nequaquam solis roborantibus est tractanda; haud raro emetica his sunt praemittenda, ut fordes in primis viis stabulantes, eliminentur: in debilibus enim crudorum excrementorum proventus maximus.

Cura haemoptyseos phthisi superveniens.

Haemoptysis, si per epigenesin tuberculosa speciei addatur, producitur vel per inflammationem tuberculorum, vel per gastricas fordes, spasmos excitantes; vel per acria tuberculorum contenta, spasmodice pulmones vexantia. Contra inflammationem pugnatur sanguinis

G 2

o) Diarrhoeam colliquantem in 17 aegris consummata Phthisi pulmonali affectis, usu radicum Arnicae se sedavisse, testatur COLLIN in obs. P. V. p. 263. imo duos ex his curavisse, quorum unus praeter Arnicam & demulcentia nullis aliis indiguit remediis.

missione, victu & medicamentis antiphlogisticis; contra faburræ irritationem emeticis, atque contra acrimoniam specificis & involventibus, atque incrassantibus.

At si quis Phthisi ulcerosa laborans sanguinem spuit, accidit hoc iterum, vel a causa inflammatoria, vel a causa gastrica, de quibus modo fuit dictum; vel ab erosione cujusdam vasis per pus acre: adstringentia hic sola in usum sunt vocanda, quibus etiam opus, si hæmoptysis a dissoluto sanguine; sive a sanguine scorbutico, sive a febre putrida colliquativa, fuerit orta. Medicamenta autem præcipua ex illis sunt: aqua frigida, vitriolum martis, ferum lactis aluminosum, alumen ipsum, acidum vitriolicum, cortex peruvianus & radix arnicæ.

Ex dictis patet hæmoptyseos morbo nostro supervenientis causam esse vel universalem, vel localem. Localis pendet, vel a debilitate vasorum pulmonalium, vel a sanguine nimis dissoluto, vel ab erosione vasis cujusdam, de quibus jam egimus. Universalis autem causa est vel spastica vel febrilis. Spastica ex anxietatibus, celeritate pulsus, alvo sicciore, dignoscenda postulat usum opii; causa autem febrilis, si inflammatoriæ indolis, venæsectionem, diætam atque medicamina antiphlogistica; at si gastricæ est indolis, emetica bonis auspiciis præscribuntur p).

In quolibet casu, si phthistici sanguinem spuunt, hæc sunt observanda: compressiones ex ligaturis ortæ sunt solvendæ; situs perpendicularis, quoad id potis, est tenendus q); omnia exæstuantia sunt vitanda; in aëre frigidiori est versandum r); motus pulmonum fortiores, risus, sternutatio imo & loquela sunt vitanda s); clysmatum & pediluviorum

p) TRNKA DE KRZOWITZ *hist. febr. hect.* p. 192.

q) CELSUS *L. IV. Cap. V. p. mihi 205.*

r) CELSUS *l. c.*

s) CELSUS *l. c.*

tepidorum ope sanguis ad extremitates inferiores est ducendus, atque adfringentia in usum sunt vocanda, præprimis aqua frigida, parvis sed repetitis vicibus, & magna in copia hausta, atque fomenti instar pectori imposita, vitriolum martis; aqua Rabelii. Ultimum hoc medicamentum omnibus aliis præripit palmam, si triginta usque ad sexaginta guttæ omni hora cum cyatho aquæ frigidæ deglutiuntur, docente sic experientia & DUPRES DE LISLE, qui de hoc remedio t) ita: *Je puis assurer, que c'est le remede le plus sur, qu'on puisse employer, & qui m'a toujours reussi dans les hemoptyses les plus effrayantes.*

Hæc sedulo observando in causam remotam inquirendum, & medicamenta illi respondentia præscribenda sunt, e. gr. si hæmorrhoidum vel menstruorum suppressio ansam hæmoptysi dedit, hirudines vulvæ aut ano sunt adplicandæ, vel cuburbitulæ inguinibus admovendæ. u)

§. XLIII.

Ad febrem augendam contribuunt vel sputa suppressa; vel puris pu- Cura au-
trida & corrodens indoles; vel causa inflammatoria aut gastrica; haud raro gmenti fe-
quoque epidemica febris, si qua tunc temporis datur, hecticæ sese affocians. bris.

Sputorum suppressio est tractanda uti §. XLI. fuit dictum. Colluvies humorum pravorum emeticum postulat, FR. HOFFMANN enim optime: *quando ex prava digestionem inde enatis crudis ac lentis primarum viarum succis post morbos febris hectica succrescit, prima regio a sordibus, febris fomite, est liberanda leni emetico &c. v).*

Quum autem pus ad latera ulcerum novam sæpe inflammationem accendit, & pussum antea depressum & mollem attollit, durumque reddit, & veram febrem acutam suscitatur, hinc sanguinis missione, temperantibusque congruis hæc est compescenda. At si pus resorptum humores labe sua infecit, eosque colliquefecit, & speciem quandam putridæ febris produxit, antiseptica, præcipue acida mineralia, & radix Arnicæ cum balsamicis sunt præscribenda. Febris autem epidemica, si supervenit, secundum genium suum tractanda.

§. XLIV.

Tussis augetur, I° per Saburram, in primis viis stabulantem; Tussis cu-
evacuantia, emetica postulantem; vel II° ob inflammationem, ex ra-
ipsa tussis siccitate, ex dolore pectoris & fortiori pulsu dignoscenda:
venæsectione, diæta vegetabili, diluentibus & antiphlogisticis medica-
mentis hæc causa est debellanda; denique III° per acrimoniam pu-

t) L. c. p. 305.

u) CELSUS Lib. IV. Cap. IV. pag. mihi 204.

v) Med. rat. syst. Tom. IV. P. IV. Cap. XI.

ris. Antiseptis & incaffantibus, Gummi arabico & tragacanthæ; decocto ex Salep, ex radicibus Altheæ, ex lichene islandico, obviam itur huic acrimonîæ. Tuffis augetur tandem IV° *propter tenacitatem puris*; cui sero lactis, infufis diluentibus tepide & larga in copia potis, fimul ac balneis pulmonum vaporolis medemur.

Si indicationibus hifce respondentia medicamina fuere propinata, tuffis ferocia autem non mitigata fuerit, ad Opium tanquam ad facram anchoram est confugiendum *w*).

§. XLV.

Conclusio.

Quantitatem qua una vice propinanda sint medicamenta, & tempus quousque eorum usus continuandus, confulto non determinavi- mus. Est enim definitio mensuræ, seu quantum remedii morbo oppo- fiti adhibendum fit, ex iis in medicina, quæ ut ait GALENUS *x*), in univcrfum nec dici possunt nec scribi, sed in fingulis casibus ab ar- tifice exploranda sunt. Id unicum hic monebo: ne medicamenta a me laudata, declarentur inertia, si plus iusto minori copia ægotis ex- hibentur! Nam me non latet, haud raro a Practicis, ad obstructions pertinacissimas referendas saponem, extractum cicutæ, sulphur Anti- monii auratum ultimæ præcipitationis, Æthiopem mineralem, terram foliatam tartari, & quidem quodvis horum singulatim, ad aliquod grana per diem, præscribi. Sed incaffum, uti unicuique rerum gnaro patebit, hifce debilibus armis infertur bellum hosti gravi fortique.

Empirica, quæ in phthifi pulmonali celebrantur, medicamenta at- tingere, vetant dissertationis limites, qui vela hic contrahere ju- bent, & dictis imponere

F I N E M.

w) In BALLS *neuerer Heilkunst* p. 62. optime ita: *Mohnsaft allein, oder vielmehr mit einigen andern Brustarzneyen vermischt, wird zuweilen erfordert, die Gewalt des Hustens zu vermindern, weil er die dünnen, scharfen und beifenden Säfte verdickt, die aus einigen Drüsen gepreßt werden, und welche geneigt sind die nervigte Haut der Luftröhre zu öftern Zusammenziehungen zu reizen, und daher den Schlaf verjagen, und die krampfhafien Bewegungen verschlimmern. Dann aber müssen diese Mittel nicht langer fortgesetzt werden, als es die Nothwendigkeit erfordert, damit sie nicht die Entzündungen und Verstopfungen vermehren*.

x) In *Methodo therapeutica. Libr. III. Cap. III.*

Strassburg, Med. Diss., No. Milhaer-
Mastinger

X 241 8692

DISSERTATIO INAUGURALIS MEDICA
DE
PHTHISI PULMONALI

QUAM
CONSENSU

GRATIOSÆ FACULTATIS MEDICÆ
ALMA ARGENTORATENSIVM UNIVERSITATE

PRO LICENTIA

SUMMOS IN ^{PHARMACOLOGIA} MEDICINA HONORES

ET

PRIVILEGIA DOCTORALIA

LEGITIME OBTINENDI

DIE XXVII. OCTOBRIS MDCCLXXXV.

SOLENNITER DEFENDET

CAROL. RUDOLPH. MÖLLENTHIEL

MEISENHEMIO - BIPONT.

H. L. Q. C.

ARGENTORATI

TYPIS JOHANNIS HENRICI HEITZ, UNIV. TYPOGR.